

HANDKE MUTSUZLUĞA DOYUM

Munch

ADA YAYINLARI

*Bu kitap
1985 yılının Nisan ayında
Kent Basımevi'nde
dizilip basılmıştır.*

Mutsuzluğa Doyum

Peter Handke

MUTSUZLUĞA DOYUM

Türkçesi:
Zeynep Sayın

Kaernten 'Volkszeitung' gazetesinin Pazar ekinde, ÇEŞİTLİ OLAYLAR sütununda yer alan bir haber: 'Cumayı Cumartesiye bağlayan gece, A. dan (G. Bölgesi) 51 yaşında bir ev kadını yüksek dozda uyku hapı alarak intihar etmiştir.'

Yedi hafta geçti o günden bu yana, bense, cenazede şiddetle duyduğum yazma isteği, intihar haberini aldığım anda olduğu gibi boğucu bir dilsizliğe dönüşmeden işe koyulmak, annem üzerine yazmak istiyorum. Evet, işe koyulmak: çünkü annem üzerine yazma gereksinimi zaman zaman kendiliğinden ortaya çıkıverse de, henüz öylesine belirsiz ki, böyle durumlarda yapacağım gibi daktilo başına oturup sürekli aynı harfe basıp durmamak, çalışmak için kendimi zorlamam gerekecek. Böylesi bir tedavinin bana hiçbir yararı olamayacağı bir yana, beni ancak daha da edilgen, çevreme karşı daha da ilgisiz yapardı. Uzaklara da gidebilirdim — yollarda, yolculukta, avare avare dolaşıp kafasızca uyuklayıp pineklemem daha az sinirime dokunurdu.

Her zamankinden daha tedirginim birkaç haftadır, dağınıklık, soğuk ya da sessizlikte ulaşılmaz gördüğüm her yün parçasını ya da ekmek kırıntısını kaldırmak için yere eğiliyorum. Kimi zaman elimde tuttuğum şeylerin neden çoktan elimden kayıp düşmemiş olduğunu düşündükçe şaşakalıyorum, bu intihar düşüncesiyle birdenbire böylesine köreliyor duyularım. Yine de özlüyorum böyle anları, körelmişlikler tümüyle yittiğinde beyin aydınlanıyor çünkü. Sayesinde kendimi yeniden iyi hissettiğim bir dehşet duygusu bu: sonunda uzaklaşan cansıkıntısı, dirençsiz bir beden, yormayan uzaklıklar ve acı duymadan kayıp geçiveren zaman.

Böyle bir anda bana en dayanılmaz gelen şey, birinin bir bakışla, dahası bir sözle ilgisini belirtmesi olabilir: Hemen gözlerini kaçırıyor insan, ya da karşısındakinin sözünü kesiyor; o anda yaşadıklarının anlaşılmaz ve iletilmez olduğu duygusuna gereksiniyor çünkü: yaşanan dehşet, kişiye ancak o zaman gerçek ve anlamlı gelebiliyor. Duruma değinilir değinilmez ise, hemen yeniden boy gösteriyor cansıkıntısı, konu yeniden elden kayıp gidiyor.

Gene de zaman zaman insanlara anlamsızca annemin intiharından söz açıyor, karşılık vermeye cesaret ederlerse, öfkeleniyorum. Böyle anlarda konunun hemen geçiştirilmesini, herhangi bir şeyle alaya alınmayı yeğlerdim. James Bond'a son filminde, az önce merdiven parmaklığından aşağıya savurduğu düşmanın ölüp ölmediği sorulduğunda, 'umarım ölmüştür' diye yanıtlaması gibi, rahatlayarak gül-

mek zorunda kalıyordum ben de. Ölüm ve ölmek üzerine şakalar dokunmuyor bana, dahası iyi bile geliyor.

Ürktü anlarıysa hep çok kısa, ürkü anlarından çok sanki gerçek değilmiş duyguları bunlar, birkaç saniye sonra geçiyor yine herşey; hele yanında biri varsa, karşısındakine az önce kabalık etmiş gibi, aklını başına toplayarak, hemen onunla ilgilenmeye koyuluyor insan.

Ayrıca, yazmaya başlayalıberi, sanırım onları alabildiğine kesin ve ayrıntılı betimlemeye çalıştığımından olacak, benden uzaklaşmış, ardımda kalmışa benziyor öylesi durumlar. Betimlerken, yaşamın kapanmış bir evresiymiş gibi onları hemen anımsamaya başlıyorum, ve bu anımsama ve dile getirme çabası beni öylesine yoruyor ki, son haftaların kısa süren düşleri bana şimdiden yabancılaşıma başlıyor. Arasına öyle 'durumları' yaşıyordum işte: günlük düşler, artık yıllanmış o BAŞLANGIÇ düşlerinin bu kimbilir kaçınıcı kez yinelenmeleri, birdenbire bölünüp parçalanıyor, sızlıyor bilinç, boşalıveriyordu içi.

Artık geçti, öyle durumları yaşamıyorum. Yazarken, kaçınılmaz olarak eskilerden, aşılmış bir şeylerden, en azından yazma süreci boyunca aşılın bazı şeylerden yazıyorum. Her zamanki gibi yazınla uğraşıyorum yine, dışa yönelip, nesneleşip, bir anımsama ve dile getirme aracına dönüşerek. Ve öyküsünü yazıyorum annemin, hem annemi ve onun ölüme nasıl sürüklendiğini, bu ilginç intihar olayını, belki de dinsel, ruhbilimsel ya da toplumsal bir düşyorumu çizelgelerinden birinin doğrultusunda kolayca aydınlatabilecek herhangi bir yabancı gazeteciden daha iyi bil-

diğimi düşündüğümden, hem de kendim için, yapacak bir şeyler olunca canlandığımdan ve sonunda, bu özgürce seçilen ölüme, başka bir biçimde de olsa, dışardan bakan bir gazeteci gibi bir olay gözüyle yaklaşabilmek istediğimden.

Kuşkusuz, gelişigüzel açıklamalar bunlar, daha başka, yine gelişigüzel açıklamalarla değiş-tokuş edilebilirler. Kısa süren dilsizlik anları oluyordu ve onları dile getirme gereksinimi -yazma nedenlerim- oldum olası hep aynı kaldı.

Cenazeye gittiğimde, annemin para çantasında 432 numaralı bir sevk mektubu buldum. Cuma akşamı eve gidip hapları yutmadan önce taahhütlü bir mektupla birlikte vasiyetnamesini yollamıştı Frankfurt'taki adresime.

(Ama neden özel ulak?) Pazartesi günü telefon etmek için aynı postahaneye gittim. Ölümünün üstünden ikibuçuk gün geçmişti, görevli memurun önünde taahhütlü mektup makbuzlarından oluşan sarı tomarı gördüm; geçen sürede dokuz taahhütlü mektup daha yollanmıştı, bir sonraki numara 442'ydi ve bu imge kafamdaki sayıya öylesine uyuyordu ki, ilk bakışta allak-bullak olup bir an herşeyin geçersiz olduğunu sandım. Birine bunu anlatma düşüncesi beni oldukça neşelendirdi. Hem apaydınlık bir gündü; ve karlı; çorba içiyorduk; 'Herşey ile başladı'; anlatmaya böyle başlanılsa, herşey kurmaca gibi olacaktı, dinleyici ve okuru kişisel bir katılıma zorlamak yerine ona oldukça düşsel bir öykü sunulacaktı.

Herşey annemin elli yıldan uzun bir süre önce, öldüğü yerde doğmuş olmasıyla başladı. Yörede yararlı ne varsa, kiliseye ya da soylu arazi sahiplerine aitti, toprağın bir kısmı küçük zanaatçılara ya da köylülere kiralanmış, yoksulluk o boyutlara varmıştı ki, küçük arazilerin mülkiyeti bile hemen hemen olanaksızdı.

Kısacası, 1848 öncesi koşullar geçerliydi hâlâ köleliğin resmen yeni kaldırıldığı zamanın koşulları. Dedem —seksenaltı yaşında ve hâlâ hayatta— dülgerdi ve yanısıra karısının yardımıyla, karşılığında yıllık kira bedelini ödediği birkaç tarla ve araziyi ekip biçtiyordu. Slav kökenliydi, çoktan ergenleşip de evlenmek için her türlü olanaktan, evliliği yürütmek içinse barınaktan yoksun küçük çiftçi çocuklarının çoğu gibi dünyaya “gayri meşru” gelmişti. En azından annesi oldukça varlıklı bir çiftçinin kızıydı, dedem için damızlıktan öte bir anlam içermeyen babası ise orada uşaktı. Böylece annesi sonunda küçük bir mülk satın alma olanağına sahip oldu.

Kısmen doldurulmuş vaftiz kâğıtlarıyla, yabancı odalarda doğup ölen, sahip oldukları tek şeyle, bayramlık giysileriyle gömüldükleri için miras bırakamayan malsız mülksüz hizmetkâr kuşaklarından sonra, kendini evinde hissedebilecek bir çevrede, gördüğü iş yüzünden kendine katlandı bilincinden uzak yetişen ilk kişi büyükbabaydı.

Kısa bir süre önce, Batı dünyasının iktisadi ilkelerini savunmak amacıyla bir gazetenin iktisat sayfasında mülkün NESNELEŞMİŞ ÖZGÜRLÜK olduğu bildiriliyordu. O zamanlar ilk mal sahibi, en azından bir dizi yoksulun, do-

layısıyla da güçsüzün arasında taşınmaz bir mülkün sahibi büyükbabam için, belki bu, henüz geçerliydi: bir şeye sahip olma bilinci öylesine özgürleştiriciydi ki, kuşaklar süren isteksizlikten sonra birdenbire bir istek yeşerebiliyordu: o da özgürleşmek, ve bu, büyükbabamın koşullarında kuşkusuz haklı olarak, mülkün büyütülmesi demektir.

İşe başlarken insanın sahip olduğu arazi öylesine küçüktü ki, onu yalnızca elinde tutabilmek için bile bütün gücünü harcaması gerekiyordu. Böylece de hırslı mal sahiplerine tek seçenek kalıyordu: para biriktirmek.

Büyükbabam da, yirmili yıllardaki enflasyon sırasında biriktirdiklerinin tümünü kaybedene dek biriktirdi. Sonra yeniden biriktirmeye başladı, artık arta kalan parayı üst üste koymakla yetinmiyor, kendi gereksinimlerini kısıtıği gibi aynı ürkünç tutumluluğunu çocuklarından da bekliyordu; karısı, kadın olarak, doğduğu andan beri başka bir şey düşlemek yetisinden nasılsa yoksundu.

Çocuklarının evlenmek ya da meslek sahibi olmak için duydukları gereksinmelerini karşılayıncaya dek biriktirdi. Biriktirilen parayı eğitim gibi birşeye harcamak, en azından kızları için, doğal olarak düşünülemezdi. Dahası oğullarda bile kendilerini heryerde gurbette hisseden yoksulların karabasanları öylesine kökleşmişti ki, onlardan biri, düşünülüp tasarlanmıştan çok raslantı sonucu lisede okuma olanağı bulduğunda bile, evine benzemeyen bu çevreye birkaç gün sonra katlanamayıp, eyaletin başkentinden eve uzanan kırk kilometrelik yolu yürüyerek bir ge-

cede aşıp -günlerden Cumartesiydi ve her Cumartesi olduğu gibi evle avlu temizliği vardı- eve geldiğinde hiçbir şey söylemeden avluyu süpürmeye başlamıştı; tan ağarırken süpürgeyle çıkardığı gürültü zaten herşeyi açıklıyordu ya, yeterdi bu. Sonraları marangoz olarak başarılı ve mutlu bir hayat sürdüğü söylenir. O ve en büyük erkek kardeşi II. Dünya Savaşı'nın hemen başlangıcında göçüp gittiler.

Bu arada biriktirmeyi sürdüren büyükbabam, otuzlu yılların işsizliğinde biriktirdiklerini yeniden kaybetti. Biriktiriyordu, bu da içki ve sigara içmemek, hemen hiç kumar oynamamak demektir. Kendine çok görmediği tek oyun, Pazar günlerine özgü iskambil oyunuydu: ama oyunda kazandığı para da —o denli akıllıca oynuyordu ki, hemen her zaman kazanıyordu— biriktiriliyor, çocuklarına olsa olsa birkaç kuruş kıyıyordu. Savaştan sonra yeniden biriktirmeye başladı ve bugün bile, aldığı emekli aylığıyla biriktirmekten caymış değil.

Savaştan dönen tek oğul, yirmi işçi çalıştıran bir doğramacı olarak, biriktirmek zorunda değil artık, biriktirmek yerine yatırımlar yapıyor, istediğince içki içebildiği gibi, kumar da oynayabiliyor, dahası bunları yapması onun durumundaki biri için gerekli de.

Belediye meclisinde büyük bir geçmişe dayanarak büyük bir geleceği özleyen küçük, unutulmuş bir partiyi temsil etmek için kullansa da, bir yaşamboyu herşeyden elini eteğini çekmiş, dilsizleşmiş büyükbabasına karşılık kendine özgü bir dil de oluşturmuştu.

Kadın olarak böyle koşullarda doğmak daha baştan ölümcüldü. Ama rahatlatıcı diye de nitelendirilebilir: en azından gelecek korkusu yoktu. Falcı kadınlar kilise günlerinde ciddi ciddi oğlanların yazgılarını okuyorlardı ellerinden; kadınlar için ise gelecek, komediden başka bir şey değildi.

Hiçbir olanak yoktu, herşey önceden tasarlanmıştı: küçük şakalar, flörtler, kikirdelemeler, kısa süren bir kararsızlık, sonra takınılan, zaman geçtikçe de cayılan yabancı, ölçülü bir yüz, ilk çocuklar, mutfaktaki işler bittikten sonra yanlarında biraz daha kalmak, baştan beri duymamazlığa gelinmek, giderek söylenenleri dinlememek, kendi kendine konuşmalar, rahim kanseri, ve sonunda ölümle kehanetin gerçekleşmesi. Yöredeki kız çocuklarının oynadığı oyunun evreleri bile böyleydi:

Yorgun / halsiz / ağır hasta / ölü.

Annem beş çocuğun dördüncüsüydü. Okulda zeki bir öğrenciydi hocalar en iyi notları veriyor, düzgün yazısını övüyorlardı, derken okul yılları da geçiverdi. Öğrenmek yalnız çocuklara yaraşır bir oyundu, şimdiyse büyüyünce, okul zorunluluğu ortadan kalkınca, gereksizleşti. Kadınlar artık evde kendilerini bekleyen evcillığe alışmaya başladılar.

Karanlıkta ve fırtınada duyulan yeryüzü yaratıklarına özgü o doğal korku bir yana, korku diye bir şeyin olmaması; yalnızca sıcakla soğuk, nemlilik ve kuraklık, tekinsizlik ve tekinlik arasında değişmeler.

Dinsel bayramlar, gizlice dansa gitmek yüzünden yenen şamarlar, erkek kardeşleri kuskanmalar, koroda şarkı

söylerken duyulan neşe arasında çarçabuk geçip gidiverdi zaman. Dünyada olup biten başka herşey bulanıktı; Diözese'nin* Pazar eki dışında gazete okunmuyor, kaldı ki orada da bir tek tefrika roman izleniyordu.

Pazarları; siyah turp soslu haşlanmış dana eti, iskambil oyunu, kadınların bir köşede öyle sessiz sessiz oturmaları, ilk radyoyla birlikte çekilen aile fotoğrafı.

Gözüpek bir kişiliği varmış annemin, fotoğraflarda ellerini kalçalarına dayayıp, kolunu küçük erkek kardeşinin omzuna dolamış. Elinden gülmek dışında bir şey gelmemiş gibi durmaksızın gülüyor.

Yağmur —güneş, dışarı— içerisi; dışarı hemen her zaman avlu, içerisiyse insanın içinde kendi odası bulunmayan kendi evi olduğundan, kadınsı duygular alabildiğine hava koşullarına bağımlı.

Bu yörede çok değişkendir iklim: soğuk kışlar ve bunaltıcı yazlar, ama güneş batarken ya da yaprakların gölgesinde bile ürpermeye başlayabilirdi insan. Sık sık yağın yağmur; Eylül başı başlayan, bugün bile ölçüleri daha büyük tutulmayan küçücük pencerelerin önünden günlerce çekilmeyen sis; çamaşır iplerinde su damlaları, karanlıkta insanın yolunun üzerine sıçrayan kurbağalar, sivrisinekler, böcekler, kimi zaman gündüzleri bile uçuşan yarasalar, odunlukta, kütüklerin altından çıkıveren solucanlar ve tesbih böcekleri: bağlanmak gerekiyordu bütün bunlara, bağlanacak başka bir şey yoktu ki. Arada sırada isteksiz, gene de mutlu, çok kez tümüyle isteksiz ve biraz mutsuz.

* Diözese: Kilise yayını. (Ç.N.)

.Başka bir yaşam biçimiyle karşılaştırma olanakları yoktu, ama ya gereksinimleri?

Herşey, annemin birdenbire birşeylere istek duymasıyla başladı: öğrenmek istiyordu, çünkü o zamanlar, çocukken, birşeyler öğrendiği sıralarda, kendi kendini de duyumsamıştı 'Kendimi duyumsuyorum' dendiğindeki benzer bir duyguydu bu. İlk kez bir istek, dahası, söylenen, yinelenen, giderek saplantı halini alan bir istek. Büyükbabamdan, birşeyler öğrenme iznini kopartabilmek için 'dilendiğini' anlatırdı annem. Ama sözkonusu olmazdı; reddetmek için el hareketleri yeterliydi, düşünülemezdi böyle bir şey.

Halkta olup bitmiş şeylere karşı duyulan, kuşaktan kuşağa aktarılmış bir saygı vardı neyse ki: gebeliğe, savaşa, devlete, geleneklere ya da ölüme karşı duyulan bir saygı. Annem onbeş onaltı yaşında evden öylesine ayrılıp, göl kıyısında bir otelde aşçılık öğrenmeye başladığında, *artık nasıl olsa gitmiş olduğu için*, onu kendi haline bıraktı dedem; kaldı ki, yemek pişirmekte öğrenilecek çok az şey vardı.

Ama şimdiden başka bir seçenek kalmamıştı: yardımcı bulaşıkçılık, oda hizmetçiliği, yardımcı aşçı, başaşaçı. 'Yemek yemek her zaman sürüp gidecek.' Fotoğraflarda kızarmış bir yüz, parıldayan yanaklar, annemin sürükleyip götürdüğü çekingen, ağırbaşlı kız arkadaşların kolunda, kendinin bilincinde bir neşe: 'başına bir şey gelemes artık!', eğlenceye, arkadaşlığa karşı duyulan, gizlisi saklısı olmayan, abartılı bir istek.

Kent yaşamı: kısa etekler (ucuz, hafif giysiler), yüksek ökçeli ayakkabılar, mizampliler, klipsli küpeler, kaygısız yaşam sevinci. Dahası yurtdışına çıkmak! Karaormanlarda oda hizmetçiliği, çevresinde PERVANE OLAN HAYRANLAR – KULAK VERİLMİYEN.

Birlikte çıkmak, dansetmek, gevezelik etmek, neşelenmek, cinselliğe karşı duyulan korku geçiştiriliyordu böylece, 'kimse hoşuma gitmiyordu ki!' Çalışma ve eğlence; yüreği boğuyor, yüreği hafifletiyor, Hitler'in radyoda hoş bir sesi var.

Gücü olmayanların sıla özlemi; yeniden göl kıyısındaki otelde, 'artık muhasebecilik yapacağım,' övgü dolu belgeler. "Bayan... yeteneğini ve zekâsını kanıtladı... Çalışkanlığı, dürüst ve neşeli kişiliğiyle bizi bırakması üzücü. Evimizi kendi isteğiyle terketmektedir." Sandal gezintileri, sabahlara dek dansedilen geceler, zerrece yorgunluk yok.

10 nisan 1938: Almanlara evet! 'Saat 16.35'te, utku dolu bir yolculuktan sonra Führer, Klagenfurt'un sokaklarına, Badenweiler marşının sesleriyle ayak bastı. Kitlelerin coşkusu sınırsızdı. şimdiden buzları erimiş Wörtherseen'in sularına yaz tazeliklerinin ve kaplıcaların gamalı haçlı bayrakları yansyordu. Altreich'in uçaklarıyla bizim yerli uçaklarımız bulutlarla yarışyordu.'

Gazete ilanlarında seçim pusulalarıyla ipek ya da yalnızca kâğıttan bayraklar sunuluyordu. Futbol takımları, maç bitince, yürürlüğe konan bir 'Sieg Heil'la ayrılıyorlardı birbirlerinden. Taşıtların arkasındaki, 'A'nın yerini

'D' harfi alıyordu. Radyoda 6.15'te buyruklar okunur, 6.35'te ulusöz, 6.40 beden eğitimi, 20.00 Richard-Wagner konseri ve Reich istasyonu Königsberg'den geceyarısına dek süren hafif müzik ve dans müziği.

'On Nisanda atman gereken oy pusulası: evet sözcüğünün altındaki *büyük* çemberin altına *kalın* çizgilerle bir çarpı işareti çizmelisin.'

Tutukevinden henüz çıkan ve yeniden çalışmaya başlayan hırsızlar, kuşku uyandıran eşyaları Yahudilere ait olduklarından ARTIK VAR OLMAYAN mağazalardan aldıklarını söyleyerek, kendilerini ele veriyorlardı.

Fener alayları eşliğinde iletilen bildiriler; ve kutlamalar; yeni ulusal belirtkelerle bezeli binalar CEPHELER oluşturup, SELAM VERİYOR; ormanlar ve dağ dorukları süsleniyor, tarihsel olaylar yerli halka birer doğa oyunu gibi sunuluyordu.

'Oldukça heyecanlıydık' diye anlatıyordu annem. İlk kez toplu yaşantılar vardı. İşgününün sıkıntısı bile, gecenin geç saatlerine dek uzanan şölensi bir neşeye bırakıyordu yerini. Sonunda, o güne dek kavranılmayan yabancı şeyler birer bütünlük kazanıverdiler: ilişkilerle birbirlerine bağlanıyor, o yabancılaşmış, otomatikleşmiş çalışma bile şölenleşerek bir anlam kazanıyordu. Çalışırken yapılan hareketler, onların aynı anda sayısız birçok kişi tarafından da yapıldığı düşünülduğünden, spordakine benzer bir dizemde birleşiyor; insanın kendini emin ellerde, ama yine de özgür hissedebildiği bir biçim kazanıyordu yaşam.

Dizem, artık varoluşa ilişkindi: töre olarak 'Kamunun

çıkartı kişisel çıkardan, kamu istekleri kişisel istekten önde gelir.' Böylece her yer yuvaya dönüşüyor, sıla özlemi yok oluyordu. Fotoğrafların arkası giderek adres doluyor, ilk kez bir not defteri ediniliyordu (yoksa armağan mı?): tanışlar birdenbire öylesine çoğalıyor, öylesine çok şey olup bitiyordu ki, sonunda insana UNUTABİLECEĞİ bir şeyler bile artakalıyordu.

Hep birşeyden ötürü gurur duymayı dilemişti: şimdise yapılan herşey bir yerde önemli olduğundan gururluydu hep, ama öyle belirli bir şeyden ötürü değil; sonunda ulaşılan bir yaşam duygusu, onun oluşturduğu tavır sonunda genelde gurur duyuyordu insan; bu betimlenemeyen gururu kaptırmak istemiyordu.

Siyasetle bâlâ ilgilenmiyordu; gözü önünde olup bitenler, annem için olanlardan başka herşeydi, —bir maskeli balo, bir UFA* aktüalite filmi, (Büyük aktüalite filmi— İki sesli film haftası), dünyasal bir kilise töreniydi. Duyularla kavranamayan, soyut birşey değil miydi ki siyaset, yani ne bir maskeli balo, ne bir giysi şöleni, ne de halka oluşturarak oynanan bir tür oyundu, en azından. GÖZLE GÖRÜNEN bir şey değildi. Görkemdi, gösterişi dört bir yan; ya siyaset? Bir sözcük, öteki siyasal kavramlar gibi daha okul kitaplarında bile elle tutulur, gerçek hiçbir şeyle bağıntısı olmayan, akılda tutulması gereken bir sözcük olarak okutulan, imgeleştiginde insanlardan uzak bir simge olarak ezberletilen, bu yüzden de kavramlaşamayan bir sözcük: baskı, zincir ya da çizme ökçesi simgeleriyle, öz-

* O günlerin Alman Hollywood'u.

gürlük dağ doruklarıyla, iktisat düzeni usul usul tüten bir fabrika bacası ya da yalnızca bayramlara özgü bir pipo simgesiyle, ve toplum düzeni 'İmparator - kral - soylu / kentsoylu - köylü - dokuma işçisi / marangoz - dilenci - mezar kazıcısı' kademeleriyle gösteriliyordu, kaldı ki bu yalnızca çok çocuklu çiftçi, marangoz, ya da dokuma işçisi ailelerinde öykünerek oynanabilecek bir oyundu da.

Geçen süre, kabuğundan çıkıp, ayakları üzerinde durmasını sağladı anneme. Belli bir havası vardı artık, hem kendine dokunulduğunda ürkmüyor da: bir oğlan başını annemin başına dayadığımdan yana kaymış bir şapka, annem ise hoşnut, kameraya gülümsüyor. (Fotoğrafların böyle şeyleri 'söyleyebildikleri' bir kurmaca: ama gerçekten olmuş şeylerin bile dile getirilişi kurmaca değil midir az ya da çok? Yalnızca haberle yetinilirse az, daha ayrıntılı dile getirilmeye çalışılırsa *çok*. Ve uydurdukça ilginçleşmeye başlayacaktır öykü belki de başkaları için, yalın haberlerden çok biçim kazanmış bir dille daha çok özdeşleşebildiğinden mi? Şiire duyulan gereksinim bu yüzden mi? Thomas Bernard'ın bir dile getiriş biçimi: "Nehir kıyısında soluksuz".)

Kuytu köşelerde gizlice ışıldayan alıcıların üzerine kumaşlar gerili hoparlörlerden güçlü ezgiler eşliğinde iletilen utku haberleriyle savaş, eskinin günlük olağanlıklarını heyecan verici raslantılara dönüştürüyor, 'koşulların belirsizliğini arttırıyor' (Clausewitz.) ve böylece özbilinç duygu-

sunu daha da güçlendiriyordu. Sonradan benim için olacağı gibi, erken çocukluk yıllarında, gelecekteki çocuksu duyarlılıklar dünyasını belirleyen karabasanlar değildi bunlar annem için, tersine, önceleri olsa olsa prospektüslerde görülen, söylenlerle dolu bir dünyanın yaşantısıydı. Uzaklıklar, eskide, barışta kalan her şey, özellikle eskiden birer arkadaş, dans arkadaşı, iş arkadaşı gibi önemsiz rol oynayan herkes, yeni bir duyguyla algılanıyordu. İlk kez bir aile duygusu: 'Sevgili kardeşim...! Haritada, şu an olabileceğin yere bakıyorum. Kızkardeşin...'

Ve böylece duyulan ilk aşk: Alman bir parti yoldaşına, barışta tasarruf sandığında memur, şimdise askeri hesap memuru olarak önemli birine. Çok geçmeden hamile kaldı ondan. Adam evliydi, annemse çok seviyordu onu, hem de çok, herşeyine katlanıyordu. Onu anababasına tanıştırdı, çevrede gezintiler yaptılar, yalnızlığını paylaştı bu askerin.

'Benimle öylesine ilgiliydi ki, ve ondan öteki erkeklerden korktuğum gibi korkmuyordum.'

Herşeyi o saptıyor, annem razı oluyordu. Bir kez bir armağan bile verdi anneme: bir koku. Bir de, odasında kullanması için ödünç bir radyo, bir süre sonra geri aldı radyoyu. 'O zamanlar' babam daha kitap okumaktaydı, ve birlikte şöminenin başında okudular. Bir gün, dağlarda çıkarılan bir gezintide, yokuş aşağıya inerlerken yellenivermiş annem birden, babam ise azarlamış onu, oysa az ilerde aynı şey kendi başına gelince, kısıp kısıp öksürmüş. Bana bunları sonradan anlattığında kırılıyordu gülmekten; bir

yandan onun düştüğü zor durumdan hoşnut, öte yandan, tek aşkına kara sürdüğü düşünceyle vicdanı sızlıyordu. Bir zamanlar birini, dahası böyle birini sevmiş olması neşelendiriyordu annemi. Kendinden kısaydı, dört yaş büyük ve neredeyse dazlak; annem yanında düz topuklu ayakkabılarla yürüyor, ona uymak için adımlarını sürekli değiştiriyor, kolu babamın isteksizce uzattığı kolundan durmadan kayıyordu, birbirlerine uymayan gülünç bir çift oluşturuyorlardı. Yine de yirmi yıl sonra bile bir zamanlar küçücük ilgileri yüzünden bu varlığı tasarrufla özdeşleşmiş kişiye duyduğuna benzer bir duyguyu özlüyordu. Oysa BAşKA biri yoktu artık: yaşamı koşulları onu, sevdiğinin yerine bir başkasının konulamayacağı, ona hep bağlı kalmayı gerektiren bir sevgi anlayışıyla eğitmişti.

Liseyi bitirdikten sonra ilk kez gördüm babamı: buluşma saatinden önce raslantıyla karşıma çıktı sokakta, güneşten yanmış burnunun üstünde katlanmış bir kâğıt, ayaklarında sandaletler, zincirde bir İskoç çoban köpeği. Yıllar sonra, sevgilisinin doğduğu kentin küçük kahvesinde yeniden buluştu onunla, annem telâşlı, babam şaşkındı; ben ise uzakta, müzik kutusunun yanında duruyor, Elvis Presley / 'Devil in Disguise' yazılı düğmeye bastırıyordum. Olan bitenden kaygılanmıştı kocası, yine de telâşının göstergesi olarak küçük oğlunu yolladı yalnızca kahveye, o da bir dondurma aldıktan sonra annesiyle o yabancının yanında durakalıp, arada bir aynı sözcüklerle annemin ne zaman eve döneceğini sordu. Güneş gözlüğünü öteki gözlüğünün üzerine yerleştirdi babam, arada bir köpeği-

ne dönüp konuştu. Ve sonra 'bir kerecik olsun' parayı ödemek istedi. 'Hayır, hayır, seni davet eden benim' dedi, annem elçantasından cüzdanını çıkarmaya yeltendiğinde. Birlikte çıktığımız tatilden bir kartpostal yolladık anneme. Yerleşip konakladığımız her yerde, bizi eşcinsel bir çift sanmalarından kaçınmak için (yüzyetmişbeşlikler), oğlu olduğunu anlattı hemen herkese. Yaşam onu düşkürlüğüne uğratmış, giderek yalnızlığa gömülmüştü. 'İnsanları tanıyalıberi hayvanları seviyorum,' diyordu yarı şaka.

Doğuma az kala, Alman savunma gücünden kendisine çok zamandır HAYRAN, ve başka birinden çocuk beklemesini umursamayan bir astsubayla evlendi annem. Annemi gördüğü an, 'ya bu, ya da hiç kimse' diye düşünmüş, arkadaşlarıyla onu elde edeceğine, dolayısıyla annemin de onu kabul edeceğine ilişkin iddiaya girmişti. Annem hoşlanmamıştı hiç ondan, ama görev bilincinden söz edip ikna ettiler annemi. Ayrıca, birinin ille de annemi kafasına takmış olması etkileyiciydi de.

'Nasılsa savaşta ölür' diye düşünüyordum diye anlattı sonraları, 'ama sonra birden onun için korkmaya başladım.'

Artık hiç değilse evlilik yardımı talebinde bulunabilirdi. Çocukla Berlin'e, kocasının anababasının yanına gitti. Ona katlandılar. İlk bombalar düşmeye başlamıştı bile, ürkütü önce, o bildik hikâyeye, sonra yeniden gülmeye başladı, gülerken sık sık bağırıyordu, ürperticiydi hepsi.

Kocasını unuttu annem, çocuğu ağlatırcasına bağrına basıyor, kardeşlerin ölümünden sonra, kavranamayan ger-

çek karşısında gözgöze gelinemeyen evde, gizlenecek köşeler arıyordu. Gelecek, annemi bekleyen bir şeyler yok muydu artık? Olan olmuş, biten bitmiş miydi? Ayınlar, çocuk hastalıkları, sımsıkı kapatılan perdeler, kaygısız günlerin dostlarıyla mektuplaşmalar, mutfakta ve çocuğu gölge bir yere yatırabilmek için sık sık terkettiği tarlada kendini yararlı kılmak; sonra burada, tarlada bile alarm sirenleri, halkın hava saldırılarına karşı sığınak olarak düşünülmüş mağaralara koşuşması, bombanın köyde açtığı, sonraları oyun alanı ve çöplüğe dönüşen ilk yarık.

En aydınlık günler bile tekinsizleşiyor, ömür boyu her gün yinelenen bir ilişkiyle çevresindeki dünya, tam da çocukluk karabasanlarının teriyle dışarı atılıp bildikleşmişken, şimdi yüreklerde kavranılmaz bir hayalet görüntüsüne bürünüyordu yeniden.

Annem olan-bitene katılmıyor, şaşırılmış, ağzı açık, dıştan izliyordu. Ürkekleşmiyor, genel korkudan etkilenerek kısaca gülüyordu olsa olsa, bir yandan da bedeninin umursamadan bağımsızlaşmasından utanarak. 'Utanmıyor musun?' ya da 'utanmalısın', küçük, özellikle de yetişmekte olan genç kızlara sunulan yolgöstericilerdi hep. Bu çiftçikatolik anlam bağlamında kadınca bir iç yaşamın dışa vurulması, saygısızlık, dahası densizlikti: artık utanmış gibi yapmayı bırakıp, utancı en derinlerde, en özel duyarlılıklarda hissedip, ürkererek geri çekilene dek insanın içine işleyen eleştiren bakışlar. Neşeliyken bile, duyulan neşe yüzünden utanmak gerektiğinden, 'kadınsı bir kızarma;' üzgünken, insanın yüzü solacağı yerde, kızarıyor, gözyaşları yerine terler dökülüyordu.

Annem kentte kendine biraz olsun uyan, kendini hiç değilse iyi hissettiği bir yaşam biçimi bulduğunu sanmıştı —şimdiyse, ötekilerin yaşam biçiminin ikinci bir olanağı dışladığından mutlu kılacak tek yaşam içeriği olarak ortaya çıktığını ayırımsıyordu. Haber ileten bir tümcenin sınırları dışına taşarak kendinden söz ederse, susması için tek bir bakış yetiyordu. Yaşam sevinci, çalışırken birden dansa uydurularak atılan bir adım, gözde bir şarkının söylenmesi; zevzeklikti tüm bunlar, kimse onlara katılmayıp, insan yaptıklarıyla yalnız başına kaldığında, çok geçmeden kendine bile öyle gelmeye başlıyordu. Ötekiler aynı zamanda örnek olsun diye yaşıyorlardı yaşamlarını, örnek olsun diye birbirleri karşısında susuyor, örnek olacak kadar az yiyor, günah çıkarmaya bile, evde kalanlara günahlarını anımsatmak için gidiyorlardı.

Böylece kısırlaşıyordu insan. Durumu kendine anlatmak için atılan her küçük adım, bir geri çekilmeye dönüşüyordu. İnsan kendini özgür hissediyordu ya; ama özgürlüğünü dışa vuramıyordu. Ötekiler gerçi çocuktular: ama asıl çocuklar suçlayarak gözlerini dikerlerse eziliyordu insan.

Savaş biter bitmez kocasını anımsayıp, kimse yokluğunu duyup çağırılmamış olsa da, yeniden Berlin'e gitti. Kocasını bir zamanlar onu elde etmek için girdiği iddiayı unutmuş, kız arkadaşıyla birlikte yaşıyordu: o zamanlar savaştaydılar...

Ama çocuğu getirmişti annem yanında, ve ikisi de, istemeye istemeye görev ilkesine uydular. Berlin-Pankow'da

büyük bir odada pansiyon. Vatman-koca içiyor, tramvaylarda biletçi-koca, içiyor, fırıncı, içiyordu, ve karısı bu arada olan ikinci çocuğuyla birlikte işverene gidip, bir kez daha fırsat vermeleri için yalvarıyordu, o bildik öykü.

Bu sefalette tombul taşralı yanaklarını da yitirip, zarif bir bayana dönüştü annem. Başını dik tutuyor, gösterişle yürüyordu. Herşeyi giyebiliyordu artık, ne giyse oturuyordu üstüne. Omuzlarını süsleyecek tilkilere gerek yoktu. Sarhoşluktan ayılan kocası, ona sarılarak sevdiğini belirttiğinde, acımasız bir acımayla gülümsüyordu annem. Hiçbir şey etkileyemezdi artık onu.

Sık sık gezmeye gidiyorlardı, güzel bir çifttiler. Sarhoş olduğunda TERBİYESİZLEŞİYORDU adam, kadınınsa SERTLEŞMESİ gerekiyordu. Karısının ona karşılık vermemesi gerektiği için dövüyordu annemi o zaman, ayrıca ekmeği eve getiren de oydu.

Kocasından gizli, firketeyle bir çocuk düşürdü.

Bir süre anababasının yanında oturdu üveybabam, sonra karısına geri yollandı.

Çocukluk anıları: arasıra eve getirdiği taptaze ekmeğe, çevresindeki puslu, karanlık odayı canlandıran siyah, yağlı çavdar ekmekleri, annemin övgü dolu sözleri.

İnsanlardan çok nesnelere dolu o anılar, yıkıntılarla dolu boş bir sokakta dönüp duran bir topağ, çay kaşığına yulaf ezmeleri, Rus etiketli bir teneke çanakta gri kumuk artıkları, insanlardansa teker teker ayrıntılar: saçlar, yanaklar, parmaklarda boğumlanmış yaralar, —annemin işaret parmağında çocukluk günlerinden kalma, üzerinde

kocaman bir siyah et parçasıyla kaynamış bir yara vardı, yanında yürürken bu yumruya tutunulurdu.

Hiçbir şey olmamıştı, artık birşey olacağı da yoktu, bunun için kehanet bile gerekmiyordu. Henüz otuz yaşına bile gelmemiş olmasına karşın, şimdiden 'benim zamanımdan' söz ediyordu. Şimdiye dek hiçbir şey 'kabullenmemişti,' oysa yoksunlaşan yaşam koşullarıyla aklını başına toplaması gerekiyordu. Birşey anlamadan da olsa, aklını başına topladı.

Şimdiden birşeyler tasarlayıp koşulların elverdiğince tasarılarına en uygun biçimde yaşamaya başlamıştı bile; ve sonra 'mantıklı ol!' buyruğu —mantık refleksi—, 'işte, tamam, sustum bile.'

Böylece parçalara bölünüyordu annem, ve çok geçmeden kendi de, bunda öğrenilecek pek birşey olmasa bile, insanları ve nesnelere bölüp bölümlemeyi öğrendi: insanlar, kendisiyle konuşmak olanaksız kocayla henüz ulaşılamayan çocuklar, zaten önemli sayılmazdı bu bölünmede, nesnelere ise hemen hemen en ince ayrıntılarına dek elinin altında, hazır bekliyordu, böylece küçük hesapçı ve tutumlu olması gerekti; Pazar ayakkabılarını hafta arası giymek yasaktı, sokak giysisi eve döner dönmez askıya asılmalıydı, alışveriş filesi oyuncak değildi, ve sıcak ekmek ertesi gün içindi. (Benim komünyon saatimin bile komün-yondan hemen sonra üstüne kilitler vuruldu.)

Umarsızlıktan tavır almaya zorlandı ve kendi kendinden bezmeye başladı. Kırılğanlaştı; ürkek, insanüstü bir güçle takındığı, ama en ufak bir incinmeyle ardından savunmasız bir çehrenin hemen belirlediği bir gurur ile gizliyordu bunu. Gururunu kolayca yitirebiliyordu.

Babası gibi herşeyi kendine çok görüyor, yine de çocuklardan sıkılğan bir gülüşle, şekerlerini bir kez yalayabilmek için izin istiyordu.

Komşuları tarafından seviliyor, hayranlık uyandırıyor. Avusturyalılara özgü hoşsohbet, şen bir kişiliği vardı, YALINDI, DÜRÜSTTÜ, büyükkent insanları gibi kırıtkan, yapmacıklı değildi, hakkında kötü bir şey söylene mezdi. Onlarla Slavca anlaşabildiğinden, Ruslarla da geçiniyordu. Durmadan konuşuyordu o zaman, ortak sözcüklerden ne biliyorsa, hepsini bir bir döküyordu, rahatlatıyordu bu annemi.

Ama serüven isteği yeşermiyordu içinde hiç. Serüvenler için çok erken daraldı yüreği; sürekli vaazı verilen, sonunda cisim kazanan utanç. Serüven denince, birinin ondan 'bir şey beklemesini' düşünebiliyordu yalnızca, ve bu onu ürkütüp yıldırıyor, sonunda kendi de kimseden bir şey beklememeye başlıyordu. Sonraları birlikte olmaktan hoşlandığı erkekler BEYEFENDİYDİLER, onların yanında duyduğu hoşnutluk, anneme yumuşaklık ve şefkat olarak yetiyordu. Konuşmak için birini buldu mu rahatlıyor, neredeyse mutlanıyordu. Artık kendine yaklaşmalarına izin vermiyordu, ola ki, kendini bir zamanlar özgün, eşsiz biri

olarak görmesini sağlayan o özenle yaklaşılsın; ama öyle bir özeni yalnızca düşlerinde görüyordu artık. Cinsiyetsiz biri olup çıktı, kendini gündelik şeylerle dışa vuruyordu ancak.

Yalnız hissetmiyordu kendini, olsa olsa bir bütünün yarısı olarak algılıyordu. Ama onu bütünleyen biri yoktu. 'Birbirimizi öyle iyi tamamlıyorduk ki' diyordu annem tasarruf sandığı memuruyla geçirdiğı zaman için: ardından, sonsuz aşktan bunu anladığını ekliyordu.

Savaş sonrası; büyükkent; bu kentte eskisi gibi bir kent yaşamı olanaksızdı artık. Yolları kısaltmak için yokuş-aşağı, yokuş-yukarı molozlar aşıyor, süprüntülerin içinden geçiliyor, yine de dirsekleyerek kendilerine yol açmayı öğrenmiş, havalara bakan çağdaşları tarafından sıkıştırılarak, uzun kuyrukların sonlarında bekleniyordu. Kısa, mutsuz bir gülüş, kişinin kendinden gözlerini kaçırmaması, havaya bakan öteki insanlar gibi bir gereksinim gösterirken kendini yakalayınca incinen gutur, yine de dayanmaya çalışmak, acınası hep bunlar, çünkü tam da bu direnip dayatmalar yüzünden insan çevresindeki öteki insanlarla değiş-tokuş edilebilir, karıştırılabilir hale geliyor: iten ve itilen, dürten ve dürtülen, azarlayan ve azarlanan. O güne dek gençlere özgü hayretle, ya da o kadınsı -öyleymiş gibi- yapmayla, taşralı bir ürkeklik ya da daralmış yürekleri hafifleten düşlerin son bulmasıyla aralanıp açık kalan ağız, bu yeni yaşam koşulları altında, genel bir kararlılığa uymanın göstergesi olarak sımsıkı kapandı; ama o genel kararlılık da, kişisel kararlara varılacak bir şey olmadığından takınılan bir tavır olabilirdi yalnızca.

Maskeyi anımsatan —onun gibi kımlıtsız değil de hareketli— bir yüz, göze çarpmamak için ürkekçe çaba harcayan, o öteki şivenin yanısıra yabancı deyişleri de yineleyen bir ses: ‘yarasın!’, ‘Ayaklarını çek oradan!’. ‘Bugün yine faraş ağzınla bir tahıl ambarı gibi süpürüyorsun herşeyi’, başkalarına öykünerek kalçalarını oynatması, ayak ayak üstüne atması. Tüm bunlar biri değil de, başka bir TİP olabilmek için: savaş öncesine uygun bir görüntüden savaş sonrasına uygun bir görüntüye, bir taşra dilberinden, UZUN, İNCE, KOYU SAÇLI gibi bir betimlemenin yeteceği bir büyük kent yaratığına dönüşebilmek uğruna.

Tip olarak böylesi bir betimlemede kendini artık kösnüyle değerlendiren bir yabancıнын ilk bakışıyla algılamaya başladığından, kendi geçmişinden sıyrılıp özgürleşiyordu insan.

Kaygısızca kentsoylulaşma olanağına hiç sahip olamamış bir iç yaşam, umarsızca o kentsoylu, özellikle de kadınlar arasında yaygın bir değerlendirmeye ‘onun benim tipim olmasına karşın benim onun tipi olmadığı, ben onun tipi olduğumda onun benim tipim olmadığı, ya da birbirimiz için yaratılmış ya da birbirimize katlanamaz olduğumuz’ türünden bir ilişkileri değerlendirme dizgesine öykünerek, yüzeysel de olsa sağlamaştırılıyordu böylece, ve tüm bu ilişki biçimleri öylesine bağlayıcı yasalar olarak kavranıyordu ki, karşısındakiyle biraz olsun ilgilenen kişisel bir tutum, bu yasalar çerçevesinde hemen ayrıklaşıyordu. ‘Aslında benim tipim değildi’ diyordu örneğin annem, babam için. Bu tipler öğretisine göre yaşanıyordu demek ki, rahatça nesneleşiveriyordu insan, artık kendi yü-

zünden acı çekmiyor, ne geçmişi, ne belki de kepekli, terli ayaklı kişiliği, ne de hergün yeniden değişen yaşamı sürdürme koşulları altında eziliyordu: utanç verici bu yalnızlığından ve ilişkisizliğinden TİP olunca sıyrılıveriyordu insancık, benliğini yitirip, geçici bir süre için de olsa, bir kimlik kazanıyordu.

O zaman uçarcasına geçiyordu insan sokaklardan, kaygı duyma gerektirmeyen herşey coşturuyor, duraksamayı gerektirenlerdense irkiliyor ve böylece kendiyle yeniden hesaplaşmaya zorlanıyordu: insanların oluşturduğu uzun kuyruklar, Spree nehri üzerindeki yüksek bir köprü, çocuk-arabası sergileyen bir dükkân. (Yakında yine gizlice bir çocuk aldırmişti). Huzurlu olabilme uğruna huzursuz, kendinden kaçabilmek için dur-durak bilmeden. Parola: 'Bugün birşeyler düşünmek değil, yalnızca neşelenmek istiyorum.'

Kimi zaman başarıyordu da, kişisel olan herşey tipik olana bırakıyordu yerini. Dahası, üzüntü bile neşenin kısacık bir evresine dönüşüyordu o zaman. 'Yalnız, yapayalnız, yapayalnız / sokaktaki bir taş gibi / öylesine yapayalnızım.'; bu yapay yurt türküsünün gözüpekçe öykünülen melankolisiyle, herkese mâloldükça kendine de mâlolan genel neşeye o da birşeyler katıyor, sonra erkeksi fıkralarla sürüyordu program, sesin müstehcen tonundan şakaları önceden kestirip rahatlayarak gülüyordu insan. Evde ise o DÖRTDUVAR, ve onlarla tekbaşına; neşe biraz daha sürüyor, biraz daha mırıldanıp şarkılar söyleniyor, ayakkabıları çıkartırken bir dans adımı atıp kısa bir öfke

duyuluyor, ama çok geçmeden odada, çocuktan kocaya, bir işten diğerine sürüklenip durmaya başlanıyordu.

Hesapları hep yanlış çıkıyordu: yaşam koşulları — tek odalı ev, yalnızca günlük ekmek tasası ve HAYAT ARKADAŞI ile neredeyse istem dışı el kol ve yüz hareketleriyle sıkılğan bir cinsel ilişkiye indirgenmiş iletişim biçimi, kendi neredeyse kentsoylu öncesi olduğundan, o küçük kentsoyluların can simitleri geçerliliklerini yitiriyordu evde. Dışarda yengin bir tipken, kocasının yanında saçı-uzun-aklı-kısa biriydi; sonu gelmeyen bir yenilgi. Buna yaşam denemezdi!

Sonraları anlatırken, —ve anlatmaya *gereksiniyordu*—, bütün bu sefalet ve iğrençlik karşısında irkilip titriyor, hepsini üzerinden silkip atmak yerine, yeniden diriltiyordu onları.

Çocukluğumdan anımsadıklarım: tuvaletten gelen garip hıçkırıklar, sümükürürken çıkan ses; ve kızarmış gözleri annemin.

Vardı annem; yaşıyordu; hiç yaşamıyordu Belirli biri üzerine yazılanlar kuşkusuz belirsizdir biraz, yine de yalnızca annemin belki de tuhaf, bir kerelik bir öyküde belki de bir kerelik oynadığı başrolü aşan genellemeler benim dışımda birini ilgilendirebilir, apansız son bulan değişken bir yaşam öyküsünün yalın bir yeniden anlatımı ise, aşırı bir beklenti olurdu.

Ancak bu soyutlamalarla dilselleştirmelerdeki tehlike de, kendi başlarına buyruk olmaya duydukları eğilim kuşkusuz. Yola çıktıkları insanı bırakıp unutuyorlar çünkü

sonra— tümcelerle deyimlerin düşlerde görülen imgeler gibi zincirleme etkileşimi, bireysel bir yaşamın varlığını ancak yazma nedeni olarak sürdürebildiği bir yazın şöleni.

Bu iki tehlike —ilkın yalın yeniden anlatım ve sonra bireyin şiirsel tümcelelerin ardında acı duymadan kayboluşu—, her tümceyle dengeyi yitirmekten korktuğum için yazmayı yavaşlatıyorlar. Evet, her yazınsal uğraş için geçerlidir bu, hele gerçek olguların uydurmaya yer bırakmayacak denli güçlü oldukları böylesi bir durumda.

Başlangıçta olgulardan yola çıkıp onlara uygun dilselleştirmeler arıyordum bu yüzden. Ardından, dilselleştirmelerin peşinde, olgulardan uzaklaştığımı gördüm. Artık olguları bir yana bırakıp toplumun ortak dil dağarcığında elimin altında hazır bekleyen, dilsel biçimlerden yola çıkıyor, annemin yaşamında bunlara uyanları ele alıyordum; çünkü yaşamda hiçbir şey ifade etmeyen olayların arasından yayımlanmaya can atanlar, arama sonunda bulunmamış bir dilin, bir kamu dilinin içinde, seçilip ayıklanabilir ancak. Yani herhangi bir kadının yaşam öyküsü için geçerli genel kalıplar dağarcığını, annemin bir kerelik yaşamıyla karşılaştırıyorum tümce tümce, ayrımlarla bağdaşmalardansa gerçek yazma edimi oluşuyor. Artık yalnızca alıntılarla yetinmemem önemli; tümceler alıntılanmış gibi görünseler bile, en azından benim için özel birini dile getirdiklerini bir an için bile unutturmamalı ve ancak bireysel, dahası kişisel bir gerekçeyle odak noktasına sınımsız ve sakınarak yerleştikten sonra, benim için de kullanılabilir hale gelebilirler.

Bu öykünün bir başka özelliği daha; betimlenen kişilerin iç yaşamından tümce tümce uzaklaşıp onlardan kurtularak, neşeli bir bayram sevinciyle sonunda kozalarından çıkmış, kendi kabukları oluşmuş böcekler gibi dışardan gözlemlemiyorum bu kez onları, tam tersine değişmeyen, donuk bir ağırbaşlılıkla, henüz hiçbir tümceyle yakalamadığım birine erişmeye çalışıyor, onu bir türlü bütünüyle yakalayamadığım için de sürekli yeni baştan yola koyuluyor ve o duru kuşbakışına ulaşamıyorum.

Diğer zamanlar kendimden ve kendi konularım-
dan yola çıkıyorum çünkü, ilerleyen yazma süreciyle on-
lardan kopuyor, kendimi de, beni ilgilendiren konuları da,
sonunda bir çalışma ürünü, ve meta olarak sunup bırakı-
yorum, oysa bu kez *betimleyenim* ben yalnızca, *betimle-
nenin* rolünü de yüklenemediğimden yazdıklarına mesafe
kazanamıyorum. Yalnızca kendime mesafe kazanabiliyo-
rum, sözkonusu kendim olmadığından, giderek canlanan,
çoşan ve coşturan bir sanat betisine dönüşemiyor annem.
Yakalanıp bir yere yerleştirilemiyor, kavranamıyor, karanlık
uçurumlara yuvarlanıp kayıyor tümceler, kâğıdın üzerine
karmakarışık savruluyorlar.

‘Tanımlanamaz’ denir sık sık öykülerde, ‘betimlene-
mez’ ya da, kokuşmuş bahaneler sayarım ben bunları; oy-
sa gerçekten isimlendirilemez bir yerlere gelip dayanıyor
bu öykü, dilsiz ürkü anlarına. Bilincin ürkü karşısında bir-
denbire ileri atıldığı anlardan sözediyor, dilin onlar için
her zaman geç kaldığı kısacık korku anlarından tıpkı elle
tutulur canlı solucanlar gibi bilinçte somut bir biçimde al-
gılanan tiksiniç düş süreçlerinden. Soluğun tutulması, kasıl-

ma, 'birden bir soğukluk tırmanıyordu sırtıma, saçlarım diken diken oluyordu' hep korku öykülerindeki sahneler; musluğu daha açarken hemen kapama, akşamları elinde bir bira şişesiyle sokakta dolaşma gibi durumlar, beklenen, bu yüzden de şöyle ya da böyle avutucu bir sonla biten bütüncül bir öykü yerine, işte yalnız böyle sahneler.

Olsa olsa düşleri yaşarken kısa bir süre için yakalanabiliyor annemin öyküsü: duyguları düşlerde cisim kazanıp böylece onları ikizim olarak yaşayıp onlarla özdeşleşebildiğimden; ama az önce sözünü ettiğim, dile getirme özleminin dilsizlikle örtüştüğü anlar işte onlar. Onun için olağan bir yaşam akışı düzenini 'o zaman-ardından', 'çünkü-karşın', 'vardı-varoluyordu-hiçbir şey olamıyordu' diye yazarak uydurmacalaştırıyor insan, böylece ürkünün yol açtığı o garip mutluluğun üstesinden gelmeyi umuyor. Öykünün gülünç olan yanı belki de bu.

1948 ilkyazında annem, kocası ve iki çocuğuyla birlikte, bir yaşını doldurmak üzere olan kızı alış-veriş çantasında, kâğıtsız belgesiz, Doğu bölgesini terketti. Tan ağarırken gizlice geçtiler her iki sınırdan. Rus sınırındaki askerlerin dur çağırısı, annemin yanıt olarak Slavca verdiği parola, bütün bunlar çocukta sonraları ağaran tan'ın, fısıltıların ve tehlikenin oluşturduğu bir üçlü olarak yerleşip kalır. Avusturya'ya giden tren yolculuğu boyunca neşeli bir telâş, ve sonunda annem doğduğu evin kendine ve ailesine ayrılan üç odasına yerleşir. Kocası, doğramacı kar-

deşinin yanında işçi olarak çalışmaya başlar, annem de eski ev halkının yeniden bir parçası olup çıkar.

Kentte olduğunun aksine, çocuk sahibi olmaktan gurur duyuyordu annem burada, onları yanına alarak dolaşuyordu. Artık kendine bir söz söyletmiyordu. Eskiden olsa olsa biraz küstahça karşılık verirken, şimdi düpedüz alay ediyordu insanlarla. Gülerek öyle bir alaya alıyordu ki karşısındakini, hemen sindirip susturuyordu. Hele kocası ne zaman çeşit çeşit tasarılarını anlatmaya kalkışsa, adamla öylesine alay ediyordu ki, çok geçmeden sözünü yarıda bırakıp pencereden dışarı bakıyordu o da. Ama ertesi gün yeniden anlatmaya koyuluyordu kuşkusuz. (Annemin bu alaylı kahkaha seslerinde yeniden canlanıyor geçmiş.) Bir şey istediklerinde, çocukları da aynı yöntemle, onları gülerek, alayla susturuyordu; büyük bir ciddiyetle istekler dile getirmek gülünçlüktü çünkü. Bu arada üçüncü çocuğunu doğurdu.

Yalancıkıtan, oyunumsu da olsa, yeniden yörenin ağzını kaptı: DIŞ ÜLKE DENEYİMİNDEN GEÇMİŞ bir kadın. Eski arkadaşlarının hemen hepsi de doğdukları kentte yaşıyorlardı yeniden: yuvalarını terkedip kentlere ve sınırların ötesine şöyle bir gidip gelmişlerdi, o kadar.

Arkadaşlık, büyük oranda hesaba ve çıkara indirgenmiş bu yaşam biçiminde birbirini yakından tanımak, ama birbirine yakınlaşıp içini açmamak demektir. Herkesin aynı kaygıları taşıdığı açıktı; kimi kaygıyı hafife, kimi ağıra alarak ötekenden ayrılıyordu, o kadar, o da yaradılış sorunuydu.

Bu halk kesiminde derdi tasası olmayan insanlar bir tuhaftılar: bir tür kaçık. Sarhoşlar konuşkanlaşacaklarına daha da suskunlaşıyor, belki kavga çıkarıyor, sevinçle bağırıyorlardı arada bir, eğlence yerlerinin kapanma saatinde gizem dolu hıçkırmaya, kendilerine en yakın duran insana sarılmaya ya da onu dövmeye başlayana kadar yeniden kendi içlerine gömülüyorlardı.

İnsanların kendilerine ilişkin anlatabilecekleri bir şeyleri yoktu; dahası, paskalya yortusunda, insanın yılda bir kez olsun söz alabileceği kilisede günah çıkarırken bile, kaşeşizmin ilkeleri fısıldanıyordu usulca, ve insana kendi benliğı gökteki ayın bir parçası kadar yabancı geliyordu o ilkelere arasında. İnsan kendinden söz eder, hele eğlence li bir şeyler anlatmadan söz ederse, 'tu haf' diye nitelen dirilirdi. Kişisel yazgı gerçekten tu haf bir biçimde gelişmiş olsa bile, düş kırıntılarına dek kişiliksizleştirilip, gelenekler, görenekler ve dinin törelerince öyle bir kemiriliyordu ki, sonunda bireylerden insanca hiçbir şey arta kalamıyordu; kaldı ki yalnızca sövgü olarak tanınıyordu 'birey' sözcüğü.

Acılarla argın çelenk, utkularla yengin çelenk, ekin bayramı; halk oylaması kutlaması; bayanların erkekleri dansa kaldırması; 1 Nisan şakası; ölü nöbeti; yılbaşı öpücüğü; kendini ancak bu biçimlerde gösteren kişisel kaygı, iletme isteğı, serüven hevesi, eşsizlik duygusu, sıla özlemi, cinsel istek, dahası tüm rollerin değışmiş olduğı, insanın kendine bir sorun olmaktan çıktığı ters yüz edilmiş bir dünyayla oynanan her türlü düşünce oyunu.

İçinden geldiği gibi yaşamak —iş gününde gezmeye çıkmak, ikinci bir kez aşık olmak, kadın olarak lokantada tek başına içki içmek— uygunsuzluk demektir; 'içinden geldiği gibi' bir şarkıya katılırdı insan olsa olsa, birini dansa kaldırırdı ya da.

Kendi tarihiyle kendi duyguları tarafından kandırılmış, aslında evcil hayvanlara, özellikle de atlara yakıştırıldığı gibi 'yabanileşmeye' başlıyordu insan zamanla; çekingenleşiyor, ağzını hemen hiç açmıyor; ya da biraz kaçırıp, evlerde bağırıp duruyordu.

Söz konusu törelerin birer avutucu işlevi oluyordu işte o zaman. Avunç insana yönelip yaşayacağına kişi onun içinde kaybolup gidiyordu; sonunda, birey olarak kimse, en azından özel bir kimse olmadığını kabul ediyordu.

Artık kişisel bilgi edinmekten tümüyle cayıyordu insan, bir şeyleri soruşturup öğrenme isteği kalmamıştı ki! Tumturaklı, ağdalı sözlerden öteye gitmiyordu sorular, yanıtlarsa hep aynı tipti, yanıtlarken artık insanlara gerek kalmıyor, nesnelere yetiyordu: o tatlı gömüt, İsa'nın tatlı yüreğiyle, acılarıyla argın tatlı Meryem, kişinin gündelik yoksunluklarını tatlılaştıran ölüm özlemini güzelleştirip yücelten yapıncaklara dönüşüyor, bu avutucu putlar karşısında eriyip gidiyordu insan. Ve hep aynı nesnelere değişmez gündelik bir ilişki sonucu, onlar bile kutsallaşıyordu; tembellik değil de, çalışmaktı tatlı olan. İnsana başka bir çare kalmıyordu ki!

Gözü başka bir şey görmüyordu insanın. 'Merak' kişisel bir özellik yerine, kadınsı ve kadıncıl bir yakışıklıktı.

Oysa meraklı bir kişiliği vardı annemin ve avuç tapancaıklarını tanıımıyordu. İşe gömülüp kendini adamak yerine onu öyle yanısıra yapıveriyor ve bunun için mutsuzlanıyordu. Katolik dininin dünya acısı, yabancıydı anne, yalnızca bu dünyadaki mutluluğa inanıyordu ve dünyasal mutluluk rastlantısaldu kuşkusuz; kendi bahtı da rastlantı sonucu karaydı.

Günün birinde gösterecekti insanlara!

Ama nasıl?

Düşüncesiz olmayı nasıl da isterdi! Ve sonra, gerçekten düşüncelenşti bir gün: 'Bugün bir düşüncesizlik yaptım ve bir bluz aldım.' Sigaraya başladı, ortalık yerlerde bile tüttürüyordu. Ne de olsa çevresi için fazlaydı bunlar. Yöredeki kadınların çoğu gizli içkicilerdi; dolgun çarpık dudakları tiksindiriyordu annemi, böyle nasıl çıkılırdı insanların karşısına? Olsa olsa keyiflenecek kadar içiyor, biriyle kardeşliğe kadeh kaldırıyordu annem. Böylece çok geçmeden eşraftan bazı gençlerle senli-benli oldu. Bu küçük yerde bile durumu daha iyi olan birkaç kişinin oluşturduğu toplulukta aranan bir kişi oldu. Bir kıyafet balosunda Romalı giysisiyle birincilik aldı. Hiç olmazsa eğlencede sınıf gözetiyordu bu taşralı topluluk— yeter ki BAKIMLI, NEŞELİ ve KEYİFLİ olunsun.

Evde ise 'anne'ydi, kocası da ona isminden çok böyle sesleniyordu, 'Anne' diye çağrılmayı kabulleniyordu, ayrıca kocasıyla arasındaki ilişkiyi daha iyi betimliyordu bu sözcük; en değerli varlığı, sevgilisi olmamıştı ki, kocası hiç!

Artık parayı biriktiren annemdi. Biriktirmek, babası için

olduğu gibi paraları bir yere koyup kaldırmak değildi hem; dışından tırnağından arttırmak, gereksinimleri öylesine kısmak ki, çok geçmeden onları birer GEÇİCİ HEVES gibi görmeye başlayıp, daha da çok kısmaktı.

Bu acınası oyun alanında bile, en azından kentsoylu bir yaşamın 'şema'sına öykünerek yatıştırıyordu insan kendini: eşyalar hâlâ, gülünç de olsa, zorunlu, gerekli ve lüks diye sınıflandırılıyorlardı.

Buna göre yalnızca yemek zorunlu kışlık yakacak gerekli; geri kalan her şey lükstü.

Yine de 'lüks' için artakalan bir şeylerin olması, hiç değilse haftada bir kez yaşama küçük bir gururla bakmaya yol açıyordu: 'ötekilerden daha iyi durumdayız.'

Çok görülmeyen lüksler şunlardı: dokuzuncu sıradan bir sinema bileti ve sonra bir kadeh köpüklü şarap; ertesi sabah çocukların bir ya da iki şilinine mâlolan bir paket Bensedof-çukulatası, yılda bir kez evde yapılan yumurta likörü ve kimi kış Pazarları, hafta arası süt kasesinde toplanan kaymağın geceleri çift camlı pencerenin iki kanadı arasına konmasıyla oluşan krema. 'Ne bayram sevinirdi o' diye yazardım kendi öyküm olsaydı anlatılan; oysa erişilmez bir yaşam biçiminin kölelere özgü maymunumsu bir öykünülmesiydi bu, çocukların oynadığı dünyasal cennet oyunu.

Noel gelince: gerekli olan ne varsa, armağan olarak paketlenirdi. Gerekli olanla şaşırtıp, gerekli olanla sevinirdi insan birbirini, iç çamaşırları, çoraplar ve mendillerle, tam da bunu İSTİYORDUM! denilirdi. Yemek dışın-

da hep armağan almış kişileri oynardık; örneğin ben, en gerekli okul eşyalarına içten sevinir, onları armağanlar gibi yatağımın yanına koyardım.

Kocası için yarım saatine kadar hesabını tuttuğu, aylık çalışma, aylık iş saatleri toplamının belirlediği koşulları aşmayan bir yaşam; kocasının küçük odada gevezelik ederek yanında oturmasına, ya da kırgın, kös-kös pencereden dışarı bakmasına neden olan o apansız yağmur paydosuna karşı duyulan korku.

Kışları, inşaat sektöründen aldığı işsizlik yardımını, kocasının içkiye verişini... Kocasını aramak için meyhaneden meyhaneye dolaşması; verdiği zarardan hoşnut, artakalan parayı gösteriyordu o zaman anneme. Annemin eğilerek geçtiirdiği tokatlar; onunla artık konuşmuyordu, çocuklarla da, sessizlikten ürken çocuklar da pişman olmuş babalarına sokuluyorlardı. Cadı! Bir türlü barışmaya yanaşmadığı için düşmanca bakıyordu çocuklar ona. Anababaları sokağa çıktığında pırpır atıyordu yürekleri, sabaha karşı adam kadını oda boyunca iterek sürüklenmeye başlar başlamaz, yorganın altına gizleniyorlardı. İnatla durakalıyordu kadın, bir adım öne atıyor, sonra yeniden itiliyor, ta ki ağzını açıp erkeğin beklentisini gerçekleştirene dek her ikisi de öfkeli bir sessizliği sürdürüyordu: 'Hayvan herif; hayvan herif!', artık erkek gönlünce dövebiliyor, artık kadın kocasının her vuruşundan sonra küçümseyerek alay edebiliyordu onunla.

Başka zaman gözleri ilişmezdi birbirlerine, oysa bu açık düşmanlık anlarında erkek aşağıdan yukarı, kadın ise tepeden bakarcasına gözlerini kırpmadan, birbirlerine di-

kiyorlardı. Yorganın altına gizlenen çocuklar yalnızca itip kakmaları, soluk alıp vermeleri, bir de büfedeki çanak çömleklerin şingirdamasını duyuyorlardı kimi zaman. Ertesi sabah, erkek yatakta baygın yatar da, kadın, gözleri kapalı, uyur gibi yaparken, kendileri hazırlıyorlardı kahvaltılarını. (Kuşkusuz başka betimlemelerden alma, onlara öykünme gibi görünüyor bu anlatım biçimi; değiş-tokuş edilebilir; yani içinde geçtiği çağla ilgisiz bir durum; kısaca '19. yüzyıl'; oysa gerekli de bu, çünkü öylesine çağdışı, değiş-tokuş edilebilir, kısaca, 19. yüzyılın aynısı ki bu yörede ve söz edilen iktisadi koşullar altında gelişen olaylar. Ve bugün bile durum hep aynı cemaatin toplandığı köy odasının kara tahtasında, gidilmemesi gereken lokantaların adı yazılı yalnızca.)

Evi bırakıp kaçmadı hiç annem. Geçen sürede, ait olduğu yeri kavramıştı artık. 'Çocukların büyümesini bekliyorum.' Üçüncü bir kürtaj, bu kez ardından ağır bir kanamayla. Kırk yaşına gelmek üzereyken bir kez daha hamile kaldı. Yeni bir kürtaj olanaksızdı, taşıyıp doğurdu çocuğu.

'Yoksulluk', bir zamanlar güzel, nasıl soylu bir sözcüktü. Eski okul kitaplarından kalma görüntüleri anıştırıyordu: yoksul ama temiz. Temizlik, yoksulları toplumsal kılıyordu. Toplumsal gelişme, aklanıp paklanma eğitiminden oluşuyordu; sefiller temizleşince, saygı belirten bir sözcüğe dönüşüyordu 'temizlik'. Sefillerin kendileri için bile başka bir ülkedeki toplum dışı insanların kiriydi artık sefalet.

'Evide oturan kişinin kartviziti penceresidir.'

Sağaltımları için ilerici bir görüşle sunulan gereçleri, yuvalarının temizliği uğruna uysal uysal satın alıyordu yoksullar. Sefalet içinde yüzerken, tiksinti uyandıran, bu yüzden de somut yaşantılanabilen imgelerle toplumsal tasarımları rahatsız etmişlerdi, oysa şimdi, sağaltılmış, temizlenmiş bir 'yoksul kesim' olarak her türlü imgenin ötesinde öylesine soyutlaşıyorlardı ki, sonunda unutulabiliyorlardı. Sefaletin duyuşsal betimlemeleri, oysa yoksulluğun, artık yalnızca simgeleri vardı.

Ayrıca duyuşsal sefalet betimlemeleri bile sefaletin bedensel tiksiniçliğini vurguluyor, dahası zevkini çıkararak bir betimleme biçimiyle üretiyorlardı sefaleti, böylece sefalet, değiştirilmek istenen bir itkiye dönüşeceğine, dışkının henüz yenildiği o dışkıl dönemi (anal evreyi) anımsatıyordu insana.

Evin tek çanağının geceleri lazımlık olarak kullanıldığı ve gündüzleri içinde hamur yoğrulduğu aylar vardı sözgelimi. Kuşkusuz kaynar suyla yıkanıyordu önce kâse, ve aslında çöle ürkünç bir şey de yoktu bunda, ama yapılan edim, yalnızca *betimlenerek* iğrençleştiriliyordu: 'Aynı çanağın içine ediyor, hem de içinden yiyorlar.' 'Ayyy' Böylesi edilgen-hoşnutluk uyandıran bir tiksintiyi, onlarla betimlenen nesnelere kendilerine bakmaktan çok daha iyi iletibiliyor sözcükler. (Sabahlıklara sıçramış yumurta sarısı lekelerinin yazınsal betimlemesini ne zaman okusam, ürperdiğimi anımsıyorum.) Sefalet betimlemelerine karşı duyduğum tedirginlik bu yüzden; temiz pak, ama değişmeyen sefil bir yoksullukta betimlenecek bir şey yok çünkü.

'Yoksulluk' denince, 'bir varmış...' diye düşünüyorum hep: ayrıca yoksulluğu, onu çoktan aşmış insanların ağzından duyuyorum çoğunlukla, çocukluktan kalma bir sözcük olarak: 'ben yoksuldum' yerine, 'yoksul insanların çocuğuydum' (Maurice Chevalier); sevimli-maskara bir anımi. Ama annemin yaşam koşullarını düşünürken anıları birbirine ekleyerek bütünleştirmem olanaksız. Baştan beri ne olursa olsun Biçim'i gözetmek, elden bırakmamak uğruna gözdağı verilmiş: okulda taşralı çocuklar, özellikle kızlar için öğretmenlerince en önemli görünen ders 'yazılı ödevlerin dış görünüşü'ydü, biçimiydi. Dış görünüşe verilen bu önem, kadınların, ailenin birliğini dışa karşı korumak olan görevi olarak sürdürülüyordu sonraları; neşeli bir yoksulluk yerine biçimi kusursuz bir sefalet: kişinin görünüşü kurtarmak uğruna her gün yeniden harcadığı çaba, ve bu çabayla giderek ruhsuzlaşan bir yüz.

Belki de biçimlenmemiş bir sefalette daha iyi hissedirdi insan kendini, azıcık bir işçi özbilincine ulaşabilirdi. Oysa işçiler bir yana, lumpenler bile yoktu yörede, olsa olsa yoksullar evinde barınanlar vardı; hırlayıp arsızlaşan yoktu; beş kuruşu bile olmayanların yaptığı ise utanmaktı, gerçekten de utanılması gereken bir ayıptı yoksulluk.

Buna karşın bu sonsuz yaptırımların onu küçültebileceğini hiç ayımsamadı annem. Bir kez olsun simgeyle söylenirse: BİR TEK BEYAZ ADAM BİLE GÖRMEMİŞ OLAN YERLİLERE dahil değildi artık, ölene dek sürdürülen ev idaresinden başka bir yaşam biçimi düşünübili-

yordu. Küçücük bir uyarı, onu doğru düşünceye ulaştırma-ya yetebilirdi.

Olsaydı, olabilseydi, gerçekleşebilseydi.

Oysa gerçekleşen: insansal bir donatımla insanlığını düzenli bir biçimde yitiren bir doğa oyunuydu. Alkolik kocanın hastahaneden taburcu edilme kararının geri alınması için, erkek kardeşine ard arda gidilerek edilen ricalar; ruhsatsız kullandıkları radyoları yüzünden onları ele vermemesi için, izinsiz kullanılan radyoların izini süren memura, yalvarıp yakarmalar; konut kredisine vatandaş olarak layık olduğuna ilişkin edilen yeminler; artık üniversiteye giden oğullarının eğitimi için her yıl yeniden gereken yoksulluk belgeleri; hasta parası, çocuk yardımı, kilise vergisi indirimi için yapılan başvurular — kişilerin lutfuna kalmıştı bunların çoğu, ama insanın yasal haklarını bile her seferinde yeniden öylesine ayrıntılı kanıtlaması gerekiyordu ki, sonunda eline geçen 'Onaylanmıştır' belgesini bile gönül borcuyla, kendine bahşedilen bir lütuf olarak alıyordu.

Eve âlet girmiyor, her şey hâlâ elle yapılıyordu. Geçmiş bir çağın eşyaları ortak bilinçte anı parçalarına dönüşüp nurlanıyorlardı: nasılsa sevgili bir oyuncağa dönüşmüş kahve değirmeninin yanısıra semirgen gövdesiyle KEYFİNE DÜŞKÜN çamaşır teknesi, EVCİL ocak, köşeleri onarılmış NEŞELİ tencereler, TEHLİKELİ karağı, kenarları parmaklıklılı, YÜREKLİ el arabası, EYLEMCİ yabani ot orağı, YONTULMAMIŞ bileycilerle, kör yüzle-

rine dek yıllar yılı bilenmiş GICIR GICIR bıçaklar, o ŞUH yüksük, HAMHALAT örgü altlığı yumurtası, o İRİKIYIM, ısınması için ocağın üstüne koyulan, böylece değişikliğe de yarayan ütü ve sonunda evin en iyi parçası elle ve ayakla işleyen Singer dikiş makinası; eşyaların kendilerinden çok, sayılıp sıralanması evcilliği vurguluyordu.

Ve başka bir sıralama yöntemi de aynı şekilde gönül açıcı olabilirdi; sırt ağrıları, kaynatılan çamaşırlarla haşlandıktan sonra çamaşır ipinde buz kesen kıpkırmızı elleri; —donmuş çamaşırlar katlanırken nasıl da çatırdarlardı!— eğikken doğrulunca kimi zaman kanayan burun, kafalarında her şeyi bir an önce bitirme düşüncesi, kendilerini unutup, arkalarındaki o belirli kan lekesiyle alışverişe çıkan kadınlar; ne de olsa kadın olunduğundan küçük dertler tasalar üzerine bitmek bilmez yakınmalar; kadınlar kendi aralarında; ‘Nasılsın?’ yerine ‘Daha iyisin ya!’

Hep bilinir bunlar. Bir şey kanıtlaadığı da yoktur: o iyi yanları-kötü yanları düşüncesiyle her türlü kanıt gücünü yitirmiştir çünkü, yaşam ilkelerinin en kötüsüyle.

‘Ne de olsa herşeyin bir iyi, bir de kötü yanı vardır’ ve bu düşünce biçimi, iyi yanın zorunlu özelliğinden başka bir şey olmayan kötü yan olarak, şimdiden beklenilmez olanı beklenilir kılıyor.

İyi yanlar, genelde, *yoksun* olunan kötü yanlardı: gü-rültü *yok*, sorumluluk *yok*, yabancılar için iş *yok*, evden ve çocuklardan hergün yeniden ayrılma derdi *yok*. Gerçek kötü yanlar, *eksik* olan kötü yanlar sayesinde kapatılıyor-

du yani. Böylece kötü yanlar önemini yitiriyor, herşeyin kolayca üstesinden geliveriyordu insan, uykusunda bile. Hiçbirinin sonu kestirilemiyordu, o kadar.

Bugün dündü, dün ise geçmişten farklı değildi. Yine de sonu getirilebilen bir gün, arkada bırakılan bir hafta, yeni güzel bir yıl. Yarın yemekte ne var? Postacı geldi mi? Bütün gün evde ne yaptın?

Sofrayı kurup kaldırmak; 'herkes doydu mu?'; perdeleri açıp kapatmak; ışığı yakıp söndürmek; 'banyonun ışığını açık bırakmasanıza hep!', katlanmak, devşirmek, boşaltmak, doldurmak, fişi takıp çıkartmak, 'tamam, bugün-lük bu kadar.'

İlk âlet: elektrikli bir ütü, 'hep istenmiş olunan' bir tansık. Böylesi bir âlete layık değilmişcesine duyulan şaşkınlık: 'Ne yaptım da bunu hak ettim? Artık her seferinde ütü yapmaya sevineceğim. Kimibilir, belki kendime kalan zaman da artar böylece.'

Mikser, elektrik ocağı, buzdolabı, çamaşır makinası; kişiye kalan zaman gitgide artıyor. Ama en iyi parçalar ve masallardaki cüceler olarak sürdürülen o uzun ön yaşam; anımsandıkça, insanın başı dönüyor ve korkudan felçleşmiş gibi kalakalıyordu. Duygularda da öylesine tutumlu davranmak gerekmişti ki, insan onları olsa olsa dil sürçmeleriyle ele veriyor ve hemen örtbas etmek istiyordu. Eskiden bütün bedenine katıldığı yaşam sevinci artık ağır ve sessiz duran elde ürkek ve utangaç bir parmağın arasına titremesiyle kendini gösteriyor, bunun üzerine, parmağın kımıldadığı el hemen ötekiyle örtülüyordu.

Yine de sessiz ve kişiliksiz birine dönüşmedi annem. Direnmeye ve kendini ortaya koymaya başladı. Artık bin parçaya bölünmesi gerekmediğinden, giderek kendine geldi. Kararsızlığı bir yana bıraktı. İnsanlara, artık kendisini az çok iyi hissettiği yüzüyle gösteriyordu.

Gazeteleri, hele öykülerini kendi yaşamıyla karşılaştırabileceği kitapları severek okuyordu. Benimle birlikte okudu, önce Fallada, Kunt Hamsun, Dostoyevski, Maksim Gorki, sonra Thomas Wolfe ve William Faulkner. Okuduklarına ilişkin elle tutulur bir şey söylemek yerine, özellikle ilgisini çeken yerleri yeniden anlatıyordu. Kitabın yazarı özellikle onu betimlemiş gibi 'ama ben böyle değilim ki!' diyordu kimi zaman. Kitapları, kendi yaşamının betimlemeleri gibi okuyor, okudukça canlanıyor, ilk kez kendini keşfedip, kendinden sözetmeyi öğreniyordu; ve okuduğu her kitapla kendine ilişkin daha çok şey geliyordu aklıma. Böylece ben de zamanla ona ilişkin bir şeyler öğrenebildim.

O güne dek içi içini kemirmiş, kendi kendini yiyip bitirmişti, kendi varlığından rahatsız oluyordu, oysa artık okurken ve konuşurken dalıyor, kendine ilişkin yeni bir duyguyla yeniden doğuyordu. 'Okurken yeniden gençleşiyorum.'

Kuşkusuz geçmişte kalan öyküler olarak okuyordu kitapları, gelecek düşleri olarak değil hiç; artık karşılanması olanaksız yitirilmiş şeyleri buluyordu içlerinde. Her türlü geleceği çok erken çıkarmıştı kafasından. Böylece bu ikinci bahar, bir zamanlar yapılmış olan şeylerin açığa çıkarak güzellenmesiydi yalnızca.

Edebiyat, anneme artık kendini düşünmeyi öğreteceğine, bunu öğrenmek için çok geç kaldığını söylüyordu. Yaşamda bir rol oynamış OLABİLİRDİ. Şimdi ise kendini olsa olsa kırk yılın başında BİR düşünüyor, yani, alışveriş merkezinin kafeteryasında, insanların ne düşüneceğiyle fazla ilgilenmeden, kendine bir kahve ısmarlıyordu.

Kocasına karşı hoşgörülle davranmaya başladı, konuşurken onu artık susturmuyor, daha ilk tümcesinde sözlerini abartılı bir baş sallamayla ağzına tıkamıyordu. Ona acıyordu, acımdan savunmasızdı da; uğruna üzüldüğü kişi acı çekmese bile, onu, belki de kendi umutsuzluğunu simgeleyen bir eşyanın yanında düşünmek yetiyordu: emayesi dökülmüş bir çamaşır leğeni, durmadan taşan sütle simsiyah olmuş küçük küçük bir elektrik ocağı.

Ailenin bireylerinden biri evinden uzaklarda oldu mu, ona ilişkin yalnızlık imgeleri canlanıyordu annemin gözlerinde; yanından, evinden uzaklarda insan olsa olsa yapayalnız olabilirdi.

Soğuk, açlık ve düşmanlıklar: hepsinden kendisini sorumlu görüyordu. Küçümsediği kocasını bile suçluluk duygularına katıyor, annem yanında olmadan başının çaresine bakması gerektiğinde onun için ciddi ciddi kaygılanıyordu; dahası, sık sık, bir kez de kanser kuşkusuyla yattığı hastanede bile, belki de şu anda kocasının evde yalnızca soğuk şeyler yediğini düşünerek içi içini yiyordu.

Ondan ayrı kalan kişiye duyduğu şefkatle, kendini yalnız duymuyordu hiç; kocası eve dönüp de sırtını yeniden karısına yasladığında ise kısa süren bir bırakılmışlık duygusu; sarkan donlara, çömelmiş duran dizlere karşı duy-

duğu kaçınılmaz tiksinti. 'Bir insanı üstün görmek istiyorum artık'; birini sürekli küçümsemek iş değildi Kocasını konuşmaya başlar başlamaz abartılı bir biçimde beliren bıkkınlığı, yıllar geçtikçe, oturduğu yerden sabırlı bir doğrulamaya, o anda uğraştığı işten başını incelikli bir kaldırmaya dönüşüyor, ama bu, daha da çok kırıyordu kocasını. ÖDLEK derdi hep kocasına. Sık sık anneme kendini neden sevmediğini sorma yanlısına düşüyordu kocası, ve her seferinde 'bunu da nereden çıkardın?' yanıtını alıyordu kuşkusuz. Yine de soruların ardı kesilmiyor, gerçekten böylesine itici mi olduğunu sordukça, daha çok susturulup, daha çok tiksiniyordu. Birlikte yaşlanmaları dokunuyordu anneme, ama artık annemi dövmeye ve karşı gelmeye kalkışmadığı için görünürde daha rahattı durumu.

Ondan her gün aynı ağır çalışmanın beklenildiği, yine de sonunda bir şey çıkmayan işten fazlaca yorularak kırılmanlaşıp yumuşaklaştı. Kocasını uyuklamaktan gerçek bir yalnızlığa açtı gözlerini, annemin yalnızca kocasının yokluğunda karşılık verebildiği gerçek bir yalnızlığa.

Giderek birbirlerinden uzaklaşmadılar, hiç birlikte olmamışlardı ki.

Mektuplardan alınan bir tümce: 'Kocam sakinleşti'. Ama annem de kocasıyla daha sakin yaşıyordu artık, ömür boyu onun için bir giz kalacağı duygusuyla kendine güvenli.

Artık siyasetle de ilgileniyor, ağabeyinin yanında çalıştığından onun partisine oy veren kocasının aksine, sos-

yalistlere kullanıyordu oyunu; zamanla sırtını karısına dayama gereksinimiyle, kocası da sosyalistleri seçmeye başladı. Ama annem siyasetin ona kişisel bir yardımı olabileceğini düşünmüyordu hiç. Daha baştan, karşılığında bir şey beklenmeyen bir lütuf olarak veriyordu oyunu, 'sosyalistler işçilerle daha çok ilgileniyorlar', oysa kendini işçi olarak duymuyordu hiç.

Ev işleriyle daha az uğraşalı beri, kafasını giderek daha çok kurcalamaya başlayan şeyleri, sosyalist sistem konusunda kendisine öğretilenler arasında bulamıyordu. Düşlerine itilip bastırılan cinsel tiksintisi, sisten nemlenen çarşafı ve başının üstüne çektiğinde kısa gelen yorganıyla yalnız kalıyordu. Onu gerçekten ilgilendiren şey, siyasal değildi. Kuşkusuz bir düşünce yanlışı vardı bir yerlerde, ama nerede? Ve hangi siyasetçi ona bunu anlatıyordu? Hangi sözcüklerle?

Başka bir dünyada yaşıyordu siyasetçiler. Onlarla konuşulduğunda yanıt vermiyor, konumlarını belirtiyorlardı. 'Çoğu şey üzerine nasılsa konuşulamaz.' Yalnızca konuşulan şeyler konusuydu siyasetin; geri kalanlarla insanın ya tek başına ya da tanrısıyla birlikte hesaplaşması gerekiyordu. Bir siyasetçi, bu konulardan biriyle uğraşacak olsa, ürkerek geri çekilirdi. Konuşulanların geçiştirilmesi olurdu bu.

Artık, gittikçe daha az "bizler"; "ben" yalnızca.

Ev dışında gururlu bir tavır takındı, ona aldığım kullanılmış arabanın ön koltuğunda dimdik oturup ileri

bakıyordu. Hem artık evde hapsirirken öylesine bağırımıyordu, gülmesi daha az gürültülüydü.

(Cenazede, bir kez annesinin evde bağırarak gülmelerini, nasıl ta uzaktan duyduğunu anımsadı en küçük oğlu.)

Artık alışverişe çıktığında, sağa sola eskisinden daha çok selam veriyor, daha sık berbere gidiyor ve manikür yaptırıyordu. Savaş sonrası yoksulluğunda başkalarının ona alayla bakmalarını aşmak için takındığı gurur değildi bu, kimse o zamanki gibi bir bakışla tedirgin edemezdi onu.

Olsa olsa, evde, yeni edindiği dimdik oturuşuyla, masa başında, kocası sırtı dönük, gömleği pantolonundan sarkar, elleri ceplerinde, sessiz, arasıra kısık kısık öksürerek vadiden aşağı bakar da en küçük oğlu burnunu çekerek kenardaki mutfak sedirine yerleşmiş, Miki-Fare okurken, orta parmağının boğumuyla kötü kötü masa kenarına vuruyor, ya da ellerini yanaklarına dayayıveriyordu birdenbire.

Belki de dışarı, kapının önüne çıkıyordu o zaman kocası, bir süre hafif hafif öksürdükten sonra yeniden içeri giriyordu. Diken üstünde, orada öyle oturuyordu annem, oğlu yağlı bir dilim ekmek isteyene dek başını önüne eğiyor, kalakalıyordu. Ayağa kalkarken elleriyle masaya tutunması gerekiyordu sonra.

Diğer bir oğlu ehliyetsiz sürdüğü arabayı çarparak paramparça etti ve içeri atıldı. Babası gibi içiyordu o da, yeniden meyhaneden meyhaneye koşuşturuyordu annem. Bu gençler! Kendine tek söz söyletmiyordu oğlu, kaldı ki hep

aynı şeyleri yineliyordu annem, oğlunu etkileyebilecek sözcük dağarcığından yoksundu. Annem 'Utanmıyor musun?' diye soruyor, 'Biliyorum', diyordu oğlu. 'Kendine başka bir yerde oda ara hiç değilse', 'Biliyorum'. Ama evde kaldı; ikileşti bakılacak erkek, bir sonraki arabayı da zedeledi. Sonunda bavulunu alıp evin önüne koydu annem, yurtdışına gitti o da, ama annem gözünde en kötü şeyleri canlandırıp, 'senin üzüntülü annen' diye yazar yazmaz geri döndü ve böyle sürüp gitti. Her şeyde kendini suçlu hissediyordu. Her şeyi önemsiyor, her şeye kaygılanıyordu.

Ve hep aynı eşyaların aynı köşelerden kendine bakması yok muydu! Ortalığı toplamayıp dağınmış olmayı denedi ama, gündelik el hareketleri fazlasıyla bağımsızlaşmışlardı. Öylesine göçüp gidivermeyi istedi ama ölmekten korkuyordu. Hem meraklıydı da. 'Hep güçlü olmam gerekti, ama ben, güçsüz olmayı isterdim.'

Serüvenleri de, hevesleri de yoktu, ya da bir şeyler biriktirdiği, değiş-tokuş ettiği; uzun zamandır bulmaca da çözmüyordu. Fotoğrafları da çoktandır albümlere yapıştırmıyor, olsa olsa gözünün önünden kaldırıyordu.

Toplu yaşama katılmıyor, yılda yalnız bir kez kan vermeye gidip, mantosuna kan bağışısı armasını takıyordu. Günün birinde yüz bininci kan bağışıcısı olarak radyoda tanıtıldı ve bir armağan sepeti kazandı.

Yeni, otomatik bowling sahasında bowling oyununa katılıyordu kimi zaman. Lobutların hepsi düşüp de ziller çalmaya başlayınca, ağzı kapalı, kikirliyordu.

Radyonun dinleyici istekleri köşesinde Doğu-Berlin'li

akrabalar, Haendel'in Hallelujah'ıyla selam gönderdiler bir kez.

Herkesin aynı odaya kapandığı kıştan korkuyordu. Kimsenin ziyaretine geldiği yoktu, bir gürültü duyup da arkasına baktığında, karşısında kocası duruyordu yine. 'Ha, senmişsin'.

Başı ağrımaya başladı. Yuttuğu hapları çıkarıyordu, kısa bir süre sonra fitiller de işe yaramaz oldular. Başı öylesine uğulduyordu ki, ona parmaklarının ucuyla, usul usul dokunabiliyordu yalnızca. Annemi bir süreliğine uyuşturan, haftalık bir iğne verdi doktor. Sonra onlar da yetmeye başladı. Doktor, başını sıcak tutmasını öğütledi. Böylece başını sararak dolaşmaya başladı annem. Tüm uyku haplarına karşın çoğu zaman gece yarısını geçer geçmez uyanıyor, yastığı yüzünün üstüne dayıyordu. Tan ağarana dek geçirdiği saatler gün boyu tir-tir titremesine neden oluyordu. Acısından hayaletler görmeye başladı.

Bu arada veremden sanatoryumda yatıyordu kocası, sevgi dolu mektuplarla annemden, yeniden yanında yatabilmeyi rica etti. Annemin yanıtı dostçaydı.

Derdini bir türlü bulamıyordu doktor; bildik kadın sorunları mı? Menopoz mu?

Öylesine bitkindi ki, eşyaların yanından sürünerek geçiyor, elleri bedeninden aşağı sarkıyordu. Öğleden sonra, bulaşık bitince, mutfaktaki sedire uzanıyordu bir süre, yatak odası öylesine soğuktu ki. Zaman zaman, kimseyi tanıyamayacak denli artıyordu başağrısı. Hiçbir şey görmek istemiyordu. Başının içindeki uğultu yüzünden, annemle bağırarak konuşmak gerekiyordu. Her türlü beden duygu-

sunu yitirdi, kenarlara, sivri köşelere çarpıyor, merdivenlerden aşağı yuvarlanıyordu. Gülmek canını yakıyor, olsa olsa yüzünü buruşturuyordu arada bir. Belki de bir sinirin sıkışmış olabileceğini söyledi doktor. Ancak alçak sesle konuşabiliyor, öylesine acı çekiyordu ki, artık yakınamıyordu bile. Başını omzunun üzerine eğiyor, ama acı, orada da peşini bırakmıyordu. 'Artık insanlıktan çıktım.'

Geçen yaz ona gittiğimde, yatağında yatarken buldum onu bir kez, yüzündeki anlatım öylesine umutsuz, acısı öylesine avuntsuzdu ki, yanına yaklaşmaya cesaret edemedim. Tıpkı bir hayvanat bahçesindeki gibi hayvansal terkedilmişlik yatıyordu orada. Kendini utanmadan gözler önüne sermiş olması, acı veriyordu; bedeninin her parçası burkulmuş, parçalanmış, apaçık, iltihaplanmıştı, bir bağırsak düğümlenmesi. Kafka'nın öyküsündeki Karl Rossmann başka herkesin küçümsediği ateşci için neyse, annem de bana uzaktan, onun DERİSİ YÜZÜLMÜŞ YÜREĞİ'ymişim gibi bir bakışla bakıyordu. Ürkerek ve öfkelenerek hemen odadan dışarı çıktım.

Asıl ondan sonra gerçekten algılamaya başladım anemi. O zamana dek onu sürekli yeniden unutmuş, yaşamının saçmalığını düşündükçe yüreğim biraz burkulmuştu, o kadar. Şimdi ise varlığıyla zorluyordu beni, cisim kazanıp canlanıyor ve durumu öylesine somutlaşıyordu ki, yaşadıklarını kimi zaman ister istemez ben bile duyumsatabiliyordum.

Ve yörenin insanları da birdenbire bambaşka gözlerle görmeye başladılar annemi: sanki onlara, kendi yaşamlarını sergilemek için seçilmişti. Gerçi nedenini ve niçinini soruyorlardı ama yalnızca dışarıya karşı; sormadan da anlıyorlardı: nasılsa.

Duyularını yitirmiş, artık hiçbir şeyi anımsamıyor, bildik ev eşyalarını bile tanımıyordu. En küçük oğlu okuldan eve döndüğünde, gezmeye çıktığını bildiren pusullar buluyordu sık sık masanın üstünde: isterse peynir eklemek hazırlasın kendine, isterse komşuda yesin. Bir makbuz tomarından koparılan bu kâğıtlar, giderek birikiyordu çekmece.

Ev kadını rolünü oynayamıyordu artık. Evde daha sabahları yaralı bir bedenle uyanıyordu. Herşeyi yere düşürüyor, düşen her eşyanın ardından kendi de yere yıkılmak istiyordu. Kapılar önünde birer engeldi. Önlerinden geçtikçe, duvarlardan küfler yağar gibi görünüyordu.

Televizyon seyrederken hiçbir şey izleyememeye başladı. Uykuya dalıp gitmemek için birbiri üstüne elini kolunu hareket ettirip duruyordu.

Bir tek, çıktığı yürüyüşlerde unutuyordu kendini arasıra. Ya ormanın eteğinde, evlerden alabildiğine uzakta, ya da terkedilmiş bıçkı evinin altına düşen dereboyunda oturuyordu. Buğday tarlalarıyla suyun manzarasının birşeyi hafiflettiği yoktu gerçi, ama geçici bir süre için uyuşturuyordu hiç değilse. Manzaralarla duyguların karmaşa-

sında, her görüntü hemen gözleri kaçirtıp başka bir yere baktiran bir işkenceye dönüşür, bir sonraki manzara da acı vermeyi sürdürürken, maymunların sallandığı trapezi andıran çevrenin, insanı kısa bir süre için rahat bıraktığı ölü noktalar çıkıyordu ortaya. O anlarda yorgun oluyordu, yalnızca yorgun, hiçbir şey düşünmeden gözleri suların derinliklerinde kendini karmaşadan kurtarıyor, kendine geliyordu.

Sonra içindeki her şey çevresiyle yeniden ters - yüz oluyor, ürküyle belki biraz tepiniyor, ama artık dizginleri elinden kaçırarak dingin döşegini bırakmak zorunda kalıyordu. Ayağa kalkıp yolunu sürdürmesi gerekiyordu.

Yürürken dehşetin boğazını hâlâ nasıl sıkıttığını anlatı bana; o yüzden ancak ağır ağır ilerleyebiliyordu.

Yürüyor, bitkinlikten yeniden oturması gerekene dek durmaksızın yürüyordu. Sonra yeniden kalkıp yürümesi gerekiyordu.

Zamanını sık sık böyle geçiriyor ve havanın karardığını farketmiyordu. Tavuk-karasıydı, eve dönüş yolunu güçlkle buluyordu. Evin önünde kalakalıyor, bir sıranın üzerine oturup, içeri girmeye cesaret edemiyordu.

Sonra yine de içeri girdiğinde, kapı ağır ağır aralanıyor ve faltaşı gibi açılmış gözlerle hayaletlere benzeyen anem görünüyordu.

Ama gündüzleri de sık sık yolunu şaşırıp ortalıkta doluyor, kapıları ve yönleri karıştırıyordu. Çoğu zaman, gittiği yerlere nasıl ulaştığını ve zamanın nasıl geçtiğini kendine açıklayamıyordu. Zaman ve yön duygularını tümünden yitirmişti.

Kimseyi görmek istemiyor, olsa olsa lokantada, turist otobüslerinden inen ve yüzüne bakmayacak denli aceleleri olan insanların arasına oturuyordu. Rol yapması olanaklıydı artık; koluna bacağına hükmedemiyordu. Yüzüne bakan herkes, olan biteni anlıyor olmalıydı.

Aklını yitirmekten korkuyordu. Alelacele, çok geç olmadan birkaç veda mektubu yazdı.

Mektupları öylesine sabırsız, öylesine aceleliydi ki, sayfalara kendini kazımak istemiş gibiydi.

Onun yaşam koşullarındaki insanlar için olduğu gibi yadırgatıcı bir uğraş değildi annem için o sıralar yazmak, tersine, istekten bağımsız bir soluk alma edimiydi. Kuşkusuz hiçbir şey üzerine konuşulamıyordu annenile; söylenen her sözcük ürkü veren bir şeyler anıştırıyor ve aklını karıştırıyordu. 'Konuşamıyorum. Bana eziyet etmesene!' Başını çeviriyor, bir daha çeviriyor, sırtını tümüyle dönene dek yeniden çeviriyordu. Gözlerini kapamak zorunda kalıyordu sonra ve sessiz gözyaşları, hiçbir şeye yardımcı olmaksızın dökülüyorlardı arkaya dönük yüzünde.

Eyalet başkentinde bir sinir doktoruna gitti. Onun önünde konuşabiliyordu, doktor olarak onunla ilgiliydi. Ona neler anlattığını düşündükçe, kendi bile şaşırıyordu. Konuştukça daha iyi anımsamaya başlıyordu. Doktorun, söylediği her söze başını sallaması ve ayrıntıları hemen belirtiler olarak ayrımsayıp onları —'sinir bunalımı' gibi— bir üst kavramla bir dizgeye yerleştirmesi annemi rahatlatı-

yordu. Derdinin ne olduğunu biliyordu doktor, hiç değilse, yaşadığı durumları tanımlayabiliyordu. Tek de değildi üstelik, ön odada bekleyen başkaları da vardı.

Doktora bir sonraki gidişinde o insanları izlemek yeniden hoşuna gitti annemin. Temiz havada sık sık yürüyüşe çıkmasını öğütledi doktor. Başındaki basıncı biraz olsun hafifleten bir ilaç yazdı. Çıkacağı bir yolculuk, onu yepyeni düşüncelere ulaştıracaktı. İşçilerin hastalık sigortası, bu giderleri kapsamı dahiline almadığından, ücretleri peşin ödüyordu. Gider kapısı olmak yeniden rahatsız ediyordu annemi.

Kimi zaman umarsızca bir nesneyi betimleyen sözcüğü arıyordu. Çoğu zaman biliyordu aradığı sözcüğü, ancak istediği, ötekilerin de onunla ilgilenmesiydi. Gerçekten kimseyi tanımadığı ve hiçbir şeyin ayırımına varamadığı o kısa süren zamanı özler oldu.

Artık geride kalan hastalığıyla naz yapıyor, hasta kişiyi yalnızca oynuyordu. Sonunda berraklaşan düşüncelere karşı kendini savunmak için kafası karışıkmiş rolünü oynamaya başladı; beyni tümüyle aydınlanırsa, tekbaşına görüyordu çünkü kendini, avunç bulduğu o sınıflandırmaya karşı duyarsızlaşıyordu. Olayları gerçekten olduğu gibi anımsar, ya da herşeyi olduğu gibi anlarsa, unutkanlığıyla dağınıklığını abartarak yüreklendirilmek istiyordu: 'Oluyor işte! Şimdiden çok daha iyi oluyor!' Sanki onu kemiren tüm dehşet, bilincini yitirdiğini sandığı için konuşmaya katılamamasından oluşuyormuş gibi.

Ona şakalar yapılmasını kaldıramıyordu. Durumuna şakayla takılmanın ona hiçbir yararı yoktu. HERŞEYİ SÖZCÜĞÜ SÖZCÜĞÜNE ALIYORDU. Biri onu neşelendirme için şaklabanlıklar yapmaya görsün, gözyaşlarına boğuluyordu.

Yaz ortasında dört haftalığına Yugoslavya'ya gitti. İlk zamanları karartılmış otel odasında oturup ellerini başında gezdirmekle geçirdi. Satırların arasına hemen kendi düşünceleri üşüştüğü için kitap okuyamıyordu. Durmadan banyoya gidiyor ve yıkanıyordu.

Sonra dışarı çıkmaya cesaret etti ve dizboyu denize girdi. İlk kez tatile çıkmıştı, dahası ilk kez deniz kıyısında daydı. Deniz hoşuna gitti, geceleri sık sık fırtına çıkıyor o zaman yatağında uyanık yatması, anneme dokunmuyordu. Güneşe karşı bir hasır şapka aldı ve döneceği gün yeniden sattı. Her öğleden sonra bara oturup ekspreso'sunu içiyordu. Tanıdıklarının hepsine, kendinden yalnızca başka şeylerin yanısıra sözettiği kartlar ve mektuplar yazdı.

Zamanın akışına ve çevresine karşı yeniden duyarlılaştı. Merakla yan masalardaki konuşmaları izlemeye, teker teker insanların hangi bağlarla birbirlerine bağlı olduklarını çıkarmaya koyuldu.

Akşama doğru, sıcak çekildiğinde, yöredeki köylerin çevresinde dolanıyor ve kapısı olmayan evlerden içeri bakıyordu. Çok şaşırılmıştı: böylesi doğal bir yoksulluk, ömründe görmemişti. Baş ağrıları dindi. Hiçbir şey düşün-

mesi gerekmiyordu artık, zaman zaman tümüyle dışına çıkıyordu dünyanın. Canı sıkılıyordu, ama hoş giden bir cansıkıntısıydı bu.

Eve döndüğünde, uzun zaman sonra yeniden soru sorulmadan konuşmaya başladı. Bir sürü şey anlatıyordu. Çıktığı yürüyüşlerde ona eşlik etmeme izin verdi. Sık sık yemeğe çıkıyorduk, yemekten önce bir campari içme alışkanlığı edindi. Başını ellemesi, hemen hemen yalnızca bir alışkanlıktı artık. Daha geçen yıl, adamın birinin bir kahvede ona laf attığını anımsadı: 'Ama öyle kibardı ki!' Gelecek yaz kuzeye, öyle sıcak olmayan bir yerlere gitmek istiyordu

Tembellik ediyor, eski arkadaşlarıyla bahçede oturup sigara içiyor, yaban arılarını, kahvesinden, yelpazeleyerek uzaklaştırıyordu.

Hava güneşli ve ılıktı. Dört bir yandaki tepelerin çam ormanları sis perdeleriyle kaplıydı günboyu, bir süre için artık öylesi karanlık değillerdi. Kış için meyva ve sebze konserveleri hazırlamayı, yeniden bir yetim çocuk evlat edinmeyi düşünmeye başladı.

Benim ise kendime ait bir yaşamım vardı, nicedir. Ağustos ortaları Almanya'ya geri döndüm ve onu kendi başına bıraktım. Bir öykü üzerine çalışıyordum sonraki aylarda, arasıra haberler geliyordu annemden.

"Kafam biraz dağınık, kimi günlere katlanmak çok güç."

“Soğuk ve sevimsiz buralar, sabahları uzun süre sisli. Uzun uzun uyuyorum, sabahları sürünerek yatağımdan çıktığımda, herhangi bir işe koyulma zevkinden yoksunum. Yetim çocuk işi de olmuyor. Kocam verem diye, vermiyorlar.”

“Hoşa giden her düşüncenin ardından kapanıyor kapılar ve köreltici düşüncelerimle yeniden yalnız kalıyorum. Daha hoş şeyler yazmak isterdim, ama birşey yok ki. Kocam beş günlüğüne buradaydı, konuşacak hiçbir şeyimiz yoktu. Bir konuşma açacak olsam, söylediklerimi nasılsa anlamıyor, ben de susmayı yeğliyorum. Yine de sevinmiştim geleceğine nedense, ama geldiğinde, yüzüne bakamıyorum. Biliyorum, bu durumu katlanılır kılmak için birşeyler bulmam gerekiyor, hep bunu düşünsem d akılcı çözümler gelmiyor aklıma. En iyisi, bu saçmalığı, okur okumaz unutman.”

“Evde artık dayanamıyor ve çevrede amaçsız dolanıp duruyorum. Artık biraz daha erken kalkıyorum sabahları, benim için günün en zor saati bu, yeniden yatağa gitmek için kendimi bir şeyler yapmaya zorlamam gerekiyor. Zamanımı nasıl değerlendireceğimi bilemiyorum. Büyük bir yalnızlık var içimde, kimselerle konuşmak istemiyorum. Akşamları canım bir şeyler içmek istiyor ama, yapmamam gerek, aldığım ilaçlar etki etmez sonra. Dün Klagenfurt’a gittim, kahvelerde oturup, ortalıkta dolanıp durdum günboyu, akşam, son otobüse kıl payı yetiştim.”

Ekim’de yazmayı tümünden bıraktı. Güzel güz günlerinde ağır ağır ilerlediği ve biraz daha çabuk yürümesi için

yüreklendirildiği sokakta rastlanıyordu anneme. Tanıdığı herkese, kendisiyle kafeteryada bir kahve içmesini teklif ediyordu. Pazar gezmelerine çağrılıyordu hep, onu da yanlarına alarak götürmelerini seve seve kabulleniyordu. Onlarla yılın son kilise törenlerine gitti. Futbol maçlarına bile gittiği oluyordu. O zaman oyunu hırsla izleyen insanların arasında hoşgörüyü oturuyor, ağzını bile açamıyordu. Ama çıktığı seçim gezisinde yöreye gelen ve karanfiller dağıtan başbakanın yanına, sıkışıklığı yarararak yaklaşıp, birden gözüpek davranarak, ondan bir karanfil isteyebiliyordu: 'Ya bana, bana karanfil yok mu?' 'Özür dilerim, hanımefendi.'

Kasım başları yazmaya yeniden başladı. "Herşeyi sonuna dek düşünebilecek kadar tutarlı değilim ve başım ağrıyor. Öylesi çok vızıltılar ve ısıklarla dolu ki içi, başka hiçbir sese katlanamıyorum."

"Artık başka hiç kimseye bir şey söylemediğimden, kendi kendime konuşuyorum. Kimi zaman, bir makinaymışım gibi geliyor. Bir yerlere gitmeyi isterdim, ama karanlık bastığında evin yolunu bulamam diye korkuyorum. Sabahları yoğun bir ses kaplıyor her yanı, o zaman öyle sessiz oluyor ki. Her gün aynı işleri yapıyorum, yine de sabahları ortalık darmadağın oluyor Bitmek bilmez bir kırsırdöngü bu. Gerçekten ölmek istiyorum, sokağa çıktığımda, önümden hızla geçen arabaların altına atılmak geliyor içimden. Ama ya yüzdeyüz başaramazsam?"

"Dün gece televizyonda Dostoyevski'nin 'Yumuşak Kadın'ını seyrettim, ürkünç şeyler gördüm sonra gece boyu, düş değil, gerçekten görüyordum onları, çıplak erkek-

ler dolanıyordu ortalıkta, cinsel organlarının yerinde bağırsakları sarkıyordu. 1 Aralık'ta kocam eve dönecek. Her geçen gün artıyor tedirginliğim, bundan böyle onunla birlikte yaşamayı nasıl sürdüreceğimizi bilemiyorum. İkimiz de ayrı yerlere bakıyoruz, ve yalnızlık daha da artıyor. Üşüyorum, ve biraz daha koşuşturacağım ortalıkta.”

Sık sık eve kapanıyordu. İnsanlar ona gelip de her zamanki gibi yakındılar mı, hemen susturuyordu. Herşeye karşı çok katıydı, başını çeviriyor, yadsıyor, alay ediyordu. Ötekiler çocuktular daha, annemi rahatsız eden, olsa olsa birazcık duygulandıran çocuklar.

İnsanlara anlayışlı davranmıyordu. Acımasızca yargılıyordu onları, insan, annemin yanında, kendine bile ikiyüzlü gelmeye başlıyordu.

Fotoğraf çekilirken poz vermesi olanaksızdı artık. Alnını kırıştıyordu gerçi, yanaklarını gülmeye hazırlar gibi kaldırıyor, ama irisin ortasından kaymış gözbebekleriyle, yeğnileşmez bir acıyla bakıyordu gözleri.

Öylesine var olmak büyük bir işkenceye dönüştü.

Ama aynı şekilde ölümden de ürperiyordu.

‘Ormanda yürüyüşlere çıkın’. (Ruh doktoru.)

‘Ama orman çok karanlık’ diyordu örneğin yörenin hayvan doktoru, arasıra annemin dert ortağı, ölümünden sonra, alaylı.

Gece gündüz demedi sis, çekilmedi. Öğleleri ışığı söndürmeyi deniyor, denemeye kalmadan yeniden yakıyordu. Nereye bakmalı? Kollarını birbirine dolamak ve ellerini omuzları üzerine koyarak. Arasıra belirsiz motor homurtuları, günboyu tan ağardığını sanan ve öğleden sonraya

dek ötmeyi sürdüren bir horoz, ardından iş bitimi düdüklüleri.

Geceleri pencere camlarına dayanıyordu sis. Düzensiz aralıklarla dışarıda, camda yeni bir damlanın daha yuvarlanıp düştüğünü duyuyordu. Çarşafın altındaki elektrikli şilte, gece boyu prize takılı kalıyordu.

Sabahları durmaksızın sönyordu ocağın ateşi. 'Kendimi toparlamak istemiyorum artık.' Gözlerini de kapaması artık olanaksızdı. Bilincinde o BÜYÜK DÜŞÜŞ gerçekleşmekteydi. (Franz Grillparzer)

(Bundan böyle öykünün kendi kendini anlatmamasına dikkat etmeliyim.)

Akrabalarının hepsine veda mektupları yazdı. Yalnızca ne yaptığını değil, neden başka bir şey yapamayacağını da biliyordu. 'Anlamayacaksın' diye yazdı kocasına, 'ama yaşamı sürdürmek düşünülemez.' Bana taahhütlü bir mektupla vasiyetini yolladı, üstelik özel ulak. 'Birkaç kez yazmaya başladım ama ne bir yardım ne de avunç bulabildim.' Mektuplara her zamanki gibi tarih atmakla yetinmemiş, haftanın gününü de eklemişti: 'Perşembe, 18.11.71.'

Ertesi gün eyalet başkentine gidip ev doktorunun verdiği sürekli reçeteye aşağı yukarı yüz küçük uyku hapsi satın aldı. Bir de, yağmur yağmamasına karşın, güzel ama sapı biraz eğri, kırmızı bir şemsiye.

Akşama doğru, çoğunlukla hemen hemen boş olan otobüsle geri döndü. Eve gitti ve kızının oturduğu komşu evde akşam yemeği yedi. Olağandı herşey: 'Fıkralar bile anlattık.'

Sonra, kendi evinde, küçük oğlu ile birlikte, televizyon karşısında oturdular. 'Babasının oğlu' dizisinden bir film seyrettiler.

Çocuğu yatağına yolladı ve açık televizyonun karşısında oturakaldı. Birgün önce berbere gitmiş ve manikür yaptırmıştı. Televizyonu kapattıktan sonra yatak odasına gitti ve iki parçalı kahverengi bir giysiyi dolaba astı. Yatıştırıcılarını da aralarına karıştırarak bütün sancı kesicilerini aldı. Aybaşı donunu giyip, pamuklu bağcıklar yerleştirdi içine, üstüne iki don daha, çenesini başörtüsüyle tutturdu ve ayak bileklerine dek uzanan bir gecelikle, elektrikli şilteyi söndürmeden yatağa girdi. Dümdüz uzanıp ellerini kavuşturdu. Cenazesinin nasıl olmasını istediğini yazdığı mektubun sonuna doğru, sonunda huzur içinde uyuyacağı için mutlu olduğunu yazdı. Ama bunun doğru olmadığına eminim.

Annemin ölüm haberi üstüne, ertesi akşam Avusturya'ya uçtum. Hemen hemen boştu uçak, olağan sakin bir uçuş, sissiz, açık bir hava, ileride, aşağılarda, değişen kentlerin ışıkları. Gazete okur, bira içer, pencereden dışarı bakarken, yorgun, kişiliksiz bir hoşnutluk duygusunun içine gömüldüm. Evet, diye düşünüyordum kendi kendime, sessiz sessiz hep aynı düşünceleri sonuna dek söylüyordum özenle: 'Buydu işte, buydu! Çok iyi. Çok iyi. Çok

iyi.' Ve annemin intihar etmesinden duyduğum gururla, kabıma sığamıyordum uçuş boyunca. Sonra uçak inişe geçti ve ışıklar giderek büyüdü. Artık karşı koyamadığım gevşek bir esriğin içinde yitmiş, hemen hemen kimselerin olmadığı havaalanında ilerliyordum.

Ertesi gün trenle yoluma devam ederken, Viyana Çocuklar Korosunun müzik öğretmeni bir kadına kulak kesildim. Yol arkadaşına, korodaki çocukların büyüdüklerinde bile kendi başlarına bir şey yapma yetisinden yoksun olduklarını anlatıyordu. Oğlu da koroda şarkı söylüyormuş. Güney Amerika'ya çıktıkları bir turnede harçlığıyla idare edebilen, dahası parasını arttırıp eve getiren tek kişi olmuş. En azından o, akli başında olacağı benziyormuş. Dinlemezik edemiyordum.

İstasyondan arabayla aldılar beni. Gece boyu kar yağmıştı, şimdi ise bulutsuzdu gök, güneş parlıyordu, pırl pırl kırıgılar süzülüyordu havada. Ne büyük bir çelişki, neşeli, uygar, yukarıdaki değişmez, koyu mavi göğün bir parçası gibi görünen manzarayla, böylesi bir havada, içinde belki de kokuşmaya başlamış bir ceset bulunan ölü evine doğru yol almaktan başka bir seçenek düşünememek. Eve varana dek ne bir dayanak, ne de beni ölüme önceden hazırlayan bir ön belirti bulabildim, sopsoguk odada beni bekleyen ölümlümlle hazırlıksız karşılaştım.

Yörenin kadınları sıralanmış iskemlelerde yanyana oturuyor, onlara sunulan şarabı içiyorlardı. Ölüyü gördük-

çe, nasıl kendilerini düşünmeye başladıklarını duyuyordum.

Cenaze sabahı, odada cesetle uzun süre yalnız kaldım. Kişisel duyguyla ölü nöbeti geleneği örtüştü birden. Dahası bırakılmış ve sevgiye gereksinen biri gibi geldi karşımda duran ölü beden. Sonra canım yeniden sıkıldı ve saate baktım. Yanında hiç değilse bir saat olsun kalmaya karar vermiştim. Gözlerinin altındaki deri tümüyle pörsümüştü, yüzüne serpiştirilen takdis suyu damlacıkları hâlâ orada burada göze çarpıyordu. Karnı, aldığı haplardan biraz şişkindi. Yine de soluk alıp almadığını görmek için göğsüne kavuşturulmuş ellerini az ötede gözümü diktiğim bir noktayla karşılaştırdım. Üst dudağıyla burnu arasında tek bir kırışık kalmamıştı. Fazlasıyla erkekleşmişti yüzü. Eskiden, araya yüzüne uzun uzun baktığımda, ne düşüneceğimi bilemezdim. Sonra doruğuna ulaştı cansıkıntısı ve ben, kafamın içi darmadağın, hâlâ cesedin yanında duruyordum. Ama bir saatlik süre geçtikten sonra bile dışarı çıkmak istemedim ve düşündüğüm süreden fazla yanında, odada kaldım.

Sonra fotoğrafları çekildi. Hangi yandan daha güzel? 'Ölülerin güzel yanları'.

Cenaze töreni annemi sonsuza dek kişiliksizleştirip herkesi rahatlattı. Yağan yoğun kar altında geriye kalan ölümcül artıkları izleyerek yürüdük. Dinsel kalıplara bir tek ismin yerleştirilmesi yeterliydi: 'Kardeşiniz...' Paltolarda erimiş mum parçaları, sonra ütülenerek çıkarılan.

Kar öylesine dolu dolu yağıyordu ki, alışmak olanaksızdı, acaba sonu gelecek mi diye göğe bakıyordu insan durmadan. Mumlar birbiri ardına söndü ve bir daha yakan olmadı. Pek çok kişinin ölümcül hastalığını cenazelerde kaptığının ne çok söylendiğini anımsadım.

Mezarlık duvarından hemen sonra orman başlıyordu. Dimdik yükselen bir tepenin üzerinde bir çam ormanıydı. Ağaçlar öylesine sıkı ki, ikinci sıradan sonra yalnız dalların uçları görünüyor, ardından ağaçların dorukları birbirini izliyordu. Kar yığınları arasında birden şiddetle esiyordu rüzgâr, ama ağaçlar yine de kımıldamıyordu. İnsanların hızla uzaklaştıkları mezardan kıpırtısız ağaçlara bakış: doğa, ilk kez acımasız göründü gözüme. Olgular bunlardı demek! Orman, kendi için konuşuyordu. Bu sayısız ağaç dorukları dışında hiçbir şeyin önemi yoktu; onların önündeyseniz, gözden gitgide yiten biçimlerin oluşturduğu meselemsi kalabalık. Alaya alınmış gibi duydum kendimi, boynum büküldü. Birden, güçsüz bir öfkeyle, annem üzerine bir şeyler yazma isteğini duydum.

Sonra eve dönünce, merdivenleri çıktım akşam. Birden, bir hamlede atladım birkaç basamağı. Bir yandan da karnından konuşur gibi yabancı bir sesle çocukça kıkırdıyordum. Son basamakları koşarak aştım. Yukarıda gözüpeklikle yumruğumu göğsüme vurup kendimi kucakladım. Ağır ağır, tuhaf bir gize sahip bir insanın güveniyle indim yeniden merdivenlerden.

Yazmanın bana yardımcı olduğu doğru değil. Öyküyle uğraştığım haftalar, öykü de beni uğraştırdı durdu. Yazmak, öyküye başlarken umduğum gibi, yaşamımın geride kalmış, bitmiş bir evresini yeniden anımsamak değil, tersine, yalnızca sözde mesafe kazanan bir dizi tümceyle, yapmacıklaştırılmasıydı anıların. Geceleri hâlâ apansız uyanıyor, dehşetten soluğumu tutarak, her an daha da çürüdüğümü hissediyorum. Hava öylesi durgun ki karanlıkta, nesnelere dengelerini yitirmişler ve birbirlerinden kopmuşlar gibi geliyor. Ağırılık merkezlerini yitirmiş bir biçimde, ses çıkarmadan dolanıyorlar ortalıkta, az sonra üstüme yıkılacaklar dört bir yandan ve beni boğacaklar. Bu korku fırtınalarından kokuşmaya başlayan sığırlara benziyor insan, her şeyi üstüne çekiyor; ve bütün duyguların özgürce birarada buldukları o çıkar gözetmeyen hoşlanma duygusuna karşılık, şimdi çıkar gözetmeyen nesnelere bir dehşet yapıyor zorla yakasına.

Kuşkusuz yalın bir anımsama edimidir betimleme; ama sonrası için birşeyi dışlamadığı gibi, korku durumlarına uygun dilselleştirmeler arayarak onlara yaklaşılmaya, böylece onlardan küçük bir haz yaratmaya çalışır; korkunun uyandırdığı mutluluğu, anıların uyandırdığı bir mutluluğa dönüştürür.

Günboyu gözlendiğim duygusuna kapılıyorum sık sık. Kapıları açıyor, biri var mı diye bakıyorum. Her gürültüyü, bana karşı hazırlanan bir saldırı sanıyorum önce.

Bu öykü üzerinde çalışırken, tüm bu açıklığın ve dürüstlüğün bana bıkkınlık verdiği ve yeniden biraz olsun yalan söyleyip rol yapabileceğim bir şeyler, örneğin bir tiyatro oyunu yazmayı özlediğim anlar oldu.

Ekmek keserken bıçak elimden kaydı bir kez ve anemin sabahları çocukların sıcak sütünün içine nasıl küçük ekmek parçaları dilimlediğini anımsadım birden.

Yanlarından geçerken yakalayıp, tükürüğüyle burun deliklerini ve kulaklarını temizlerdi çocuklarını. Ben geri çekilirdim hep, tükürük kokusundan rahatsız olurdum.

Dağda yürüyüşe çıkmış olan bir topluluktan, gereksinimini gidermek için yana doğru uzaklaşmak istedi. Ama ben utanıp ağladım, o zaman vazgeçti.

Hastanede başka bir sürü insanla birlikte, büyük salonlarda yatardı. Evet, bugün bile var bu! Bir seferinde elimi tutmuş, uzun süre bırakmamıştı

Herkes karnı doyup yemeğini bitirdikten sonra, kalan ekmek kabuklarını cilveli cilveli ağzına atardı.

(Kuşkusuz küçük birer öykü bunlar. Ama bilimsel türevler bile bu bağlamda aynı şekilde öyküleşirdi. Deyimlerin hepsi çok ılımlı.)

Büfedeki yumurta likörü şişesi.

Günlük, özellikle de mutfaktaki el alışkanlıkları sırasında onun yüreği sızlatan anısı.

Öfkelenince çocuklara vurmaz, sertçe burunlarını silerdi olsa olsa.

Gece uyanıp da koridordaki ışığı yanar görünce durulan ölüm korkusu.

Birkaç yıl önce, bütün aile bireylerinin katıldığı, ama onlarla kişisel olarak ilgisi olmayan bir serüven filmi çekmeyi tasarlıyordum.

Çocukken uyur - gezerdi.

İlk zamanlar, özellikle haftanın onun ölümüne raslayan günlerinde, çektiği ölüm sancıları büsbütün canlanırdı bende. Her Cuma acıyla başlardı gün ağarmaya ve sonra da kararırdaydı hava. Gecenin sisinde sarı ışıklarla aydınlatılan köy sokakları; kirli kar ve kanaldan gelen pis koku; televizyon koltuğunda kavuşturulmuş kollar; son kez rezervuarın çekilmesi ard arda.

Öyküyle uğraşırken, müzik yazmanın, olaylara daha iyi uyacağını düşündüm sık sık. Sweet New England...

'Belki de bizim bilmediğimiz yepyeni, bambaşka umutsuzluk biçimleri vardır' diyordu polisiye dizi *Komiser*'de bir köy öğretmeni.

Yörenin bütün müzik kutularında olan bir plak: *Hüzün polkası...*

Bahar kapıda, çamur birikintileri, ılık rüzgâr ve kar-sız ağaçlar, yazı makinasının ötelerinde.

'Sırrını da kendiyile birlikte mezara götürdü.'

Düşümde, ikinci bir yüzü olduğunu gördüm bir gün, ama o da oldukça yıpranmıştı.

Sonra yeniden neşeli birşey: bakması, dayanılamayacak denli acı veren şeyler gördüm düşümde Bir yerlerden biri yaklaştı birden. ARTIK GEÇERLİ OLMAYAN BİR DARBE GİBİ, onların acı veren yanlarını alıverdi. Benzetme de bir düştü.

Yazın büyükbabamın odasında pencereden dışarı bakıyordum. Görülecek fazla bir şey yoktu: köyden koyu ('Schönbrunn') sarı boyalı bir binaya, eski bir hana uzanıyordu bir yol ve orada kıvrılıyordu. Bir PAZAR ÖĞLEDEN SONRASIYDI ve yol BOŞTU. Odanın sahibi için acı bir duygu saplandı birden yüreğime, ve yakında öleceğini düşündüm. Ama bunun, doğal bir ölüm olacağını bilmem, bu duyguyu yatıştırdı.

Doğa yasalarınca belirlenen birşey dehşet: bilinçteki horror vacui.* Tasarım oluşmak üzereyken, birden tasarlanacak birşeyin kalmadığını anlıyor. Bir süreden beri üzerinde yürüdüğü şeyin hava olduğunu ayırmsayan bir çizgi film kahramanı gibi düşüyor sonra.

İleride daha kesin şeyler yazacağım bunların hepsinin üzerine.

*Dehşet boşluğu (Ç.N.)

Yazarın annesi, 1971 yılında, 51 yaşındayken canına kıymıştı. Bir kaç hafta sonra, Peter Handke, annesinin yaşamı ve ölümü üzerine bir metin yazmaya karar verdi.

“Mutsuzluğa Doyum” bu kitabın çevirisidir.

Yaşamın ve gerçeğin karşılığını dilsel düzeyde yaratmaya çalışan Handke roman, oyun, öykü yazarı.

Alman dilinin en büyük ödülü sayılan “Büchner ödülü” sahibi.

